

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DE VERBORGENHEID VAN GOD IV (slot)

In de twee voorgaande artikelen hebben wij de betekenis van Gods Woord in Jes. 45 : 15 en 19 overwogen. Wij deden dat in de verwachting dat deze woorden van God ons zouden helpen in her beoordelen van diverse moderne analyses van onze tijd, die een verband leggen tussen de secularisatie in onze cultuur en het spreken van de bijbel over de verborgenheid van God. In het eerste artikel van deze reeks vroegen wij met name aandacht voor de beschouwingen van de Groninger hoogleraar dr. G.D.J. Dingemans. In dit laatste artikel willen wij een paar conclusies formuleren, die uit onze bijbellectuur voortvloeien.

Openbaring en verborgenheid

Het mag ons opvallen dat een mens veel openbaring nodig heeft, wil hij in staat zijn een zinnig woord te spreken over Gods verborgenheid.

Wij kunnen daarom niet instemmen met het uitgangspunt van Dingemans: 'God is *principieel* verborgen'. Het ligt voor de hand om aan de auteur van deze informatie de vraag te stellen, waarop zijn stellige mededeling gebaseerd is.

Wanneer wij bovendien vernemen dat wij niet mogen spreken van 'Schriftgegevens' of van 'openbaringsgegevens' (a.w., 21v.) alsmede dat de theologie 'langzaam maar zeker moest groeien naar het inzicht, dat er überhaupt geen 'openbaringsgegevens' zijn' – dan wordt de vraag zelfs dringend, op grond waarvan de schrijver deze dingen zo stellig kan beweren.

Wij zouden vooral graag willen weten, wat dat woordje 'principieel' eigenlijk betekent. Over welk 'principe' spreken wij op dit moment met elkaar? Wordt God geregeerd door een 'principe'? Is God 'per definitie' verborgen? Bestaat er dan zoiets als een 'definitie' van God? Is zo'n 'principe' (of 'definitie') dan wél geopenbaard – zelfs in die mate, dat ons kleine mensverstand het kan verstaan? Waarom zou God principieel verborgen zijn, terwijl dat 'principe' zelf blijkbaar onthuld is? Of worden wij hier soms per theologisch decreet verplicht een bepaald godsbeeld tot uitgangspunt van ons denken te maken? Wie zojuist Jesaja's profetieën heeft gelezen, zal daartoe allerminst bereid zijn. Want een godsbeeld is een menselijk fabrikaat – een bespottelijk produkt van menselijk denken en in feite niet verschillend van de productie van houten en stenen beelden uit de grote dagen van Asur en Babel (vgl. o.m. Jes. 45 : 16, 17 en 20).

Ook het beroep op een vaag begrip als de 'bijbelse traditie' (a.w., 20, 34) kan in dit geval niet helpen. Want die traditie is allerminst onaantastbaar en ook zij mag ondervraagd worden terzake van de herkomst van haar uit-

HOOFDARTIKEL

De verborgenheid van God IV (slot)

C. Trimp

UIT OF SCHRIFT

Vreemdelingen-graf

G. Zomer Gzn.

KERKELIJK LEVEN

Identiteit gehandhaafd?

M. te Velde

GELEGEN/ONGELEGEN

J. Kamphuis

UIT DE HISTORIE

De evangelieprediker en zijn keizer III (slot)

H. Veldman

GEKNIPT VOOR VANDAAG

Levenswaardering

BOEKBESPREKING

Bijscholing voor bouwvakkers

Geloof en ervaring

Prediking en toeëigening van het heil I

A.N. Mendriks

VAN DE REDACTIE

PERSSCHOUW

G.J. van Middelkoop

UIT DE KERKEN

gangspunten.

Dat 'openbaring' zou betekenen 'de verborgen presentie van God in onze wereld', het 'mysterie van de schepping', het 'hart van de wereld', de 'verborgen kracht van de God van de liefde' (a.w., 22) is een reeks vrijblijvende beweringen, die niemand op gezag van een schrijver behoeft te aanvaarden.

Bij dergelijke lectuur zijn wij geneigd te verzuchten: mag God Zelf misschien nog zeggen, wat zijn eigen openbaring is? Met andere woorden: wij zullen de bijbel moeten leren, ook als het over Gods verborgenheid gaat. Aan godsbeelden heeft onze tijd allerm minst behoefte. Er is nog altijd een tweede gebod. Bovendien is er een leer van de Schriften, naar haar eigen getuigenis.

Wij noemen drie teksten:

'Niemand heeft ooit God gezien, de eniggeboren Zoon, die aan de boezem van de Vader is, die heeft Hem doen kennen' (Joh. 1 : 18);

'Wie Mij gezien heeft, heeft de Vader gezien; hoe zegt gij dan: Toon ons de Vader?' (Joh. 14 : 9);

'Een ieder die verder gaat en niet blijft in de leer van Christus, heeft God niet; wie in die leer blijft, deze heeft zowel de Vader als de Zoon' (2 Joh. 9).

Wanneer het God behaagd heeft Zichzelf Vader van Jezus Christus te noemen, komt het ons niet toe zijn openbaringswoorden te negeren om vervolgens te decreteren, dat God 'principieel verborgen' is.

In Christus mogen wij het geheimenis van God kennen, want in Hem zijn al de schatten van de wijsheid en de kennis verborgen (!), zoals de apostel schrijft in Kol. 2 : 2.3.

Toen Luther dat woord gelezen had, zei hij tegen Erasmus: laat toch ieder, die graag Gods verborgen wil doorzoekt, zich bezig houden met de gekruisigde Christus.

KERNREDACTIE:

DR. W. G. DE VRIES (eindred.), DRS. G. J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. T. VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. K. TER BEEK, DRS. B. LUIJTEN, DRS. C. L. DE RUIJTER, DRS. H. VEIDMAN, PROF. OR. K. VCLING.

MEDEWERKERS

DRS. J. A. BOERSEMA, J. M. DE JONG, A. JOH. KISJES, DRS. J. MESSELINK, DRS. J. SMELIK.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591

ABONNEMENT

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland). Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 185 (excl. porto)

ADVERTENTIES

Prijs f 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Door Hem krijgt hij in ruime mate inzicht in *wat* hij *wel* en *niet* behoort te weten.'

Waar zal een mens beter zijn God leren kennen in de openbaring van zijn majesteit en zijn liefde dan op de duistere heuvel van Golgota en in de hof van Jozef?

De verborgenheid van de geopenbaarde God

Op grond van Gods eigen openbaring belijden wij de verborgenheid van God. Die erkenning is dus een antwoord op het onderricht van de Schriften. Niet de cultuurontwikkeling leert ons dat, maar de Geest die door de Schriften spreekt. Stellig behoort ook de *verborgenheid* van God tot het onderricht van de Geest (vgl. 1 Kor. 2 : 7-12). Onze erkenning van Gods verborgenheid is een boornaam bestanddeel van ons respect voor Gnd. *Wie* God respecteert, eert zijn soevereiniteit, zijn majesteit, zijn vrijheid, zijn heerschappij, zijn almacht, zijn diepe Fedachten en ongedachte wegen (Rom. 11 : 33vv.). Dat alles noemen wij: onze godsvrucht, onze 'vreze des Heren'. God wil onze Vader zijn. Maar hij wil tegelijk, dat wij Hem zullen aanspreken als 'onze Vader, *die in de hemel is*'. 'Daarmee leert Christus ons over de hemelse majesteit van God niet aards te denken' – zegt onze Catechismus, in antw. 121.

Wat wij *van* onze Vader mogen weten, is volstrekt betrouwbaar. Maar er is veel, wat wij niet weten.

God heeft Zich *wél* aan ons geopenbaard, maar Hij heeft Zich niet aan ons uitgeleverd, zodat wij Hem voortaan in bezit zouden hebben en Hem zouden kunnen manipuleren als een instrument, een levensverzekeraar of een automatisch antwoordapparaat.

God laat Zich niet manipuleren – noch op de wijze van de heidense beeldendienst, noch door een hoogmoedige 'christelijke' theologie en al evenmin door een dwingerig of drammerig mensenkind.

God geeft zijn beloften, maar Hij blijft vrij in de *wijze*, waarop Hij deze beloften vervult.

God stuurt zijn wereld, maar Hij doet het op een manier, die Hij Zich niet door enig mens laat voorschrijven.

Hij bepaalt zijn beleid en is vervolgens niet bereikbaar voor na-rekenars.

Hij kiest zijn mensen (de 'zijnen') en legt daarvan geen rekening af tegenover nieuwsgierigen, die een blik in Gods boeken willen werpen of Hem het recht tot 'uitverkiezing' willen betwisten.

Want Hij heeft tot de mensenkinderen gezegd: de vreze des Heren – dat is wijsheid en van het kwade te wijken is inzicht (Job 28 : 28).

Wie, ná dat begin, er meer van wil weten, zal Gods eigen Zoon moeten kennen en liefhebben. Hij is de Man van smarten, de Knecht van Golgota, de Heer van Pasen en de Christus der Schriften.

Deze grote God is juist in zijn verborgenheid een God, die de mens niet eerbied en verwachting tegemoet mag treden. Een God die ongedachte wegen gaat, verrast en verhaast en de wereld tot grote verwondering brengt.

Maar zijn verborgenheid *Ban* ook *verschrikkelijk* zijn. Mij

is de soevereine, niet-manipuleerbare God. Hij kan Zichzelf ook terugtrekken van een volk, dat niet naar Hem luisteren wil en her altijd beter denkt te weten. Zo was Hij de God van de ballingschap – die ontzettende ramp uit de geschiedenis van Gods oude volk.

Voordat wij die verschrikkelijke zaak maken tot een nieuw-modisch 'preek-model' – ons nette, nieuwe 'paradigma' – zullen wij eerst, in de gehoorzaamheid van het geloof, de realiteit van Gods toom vanuit de Schrift moeten erkennen. Hoe zouden wij anders ooit in staat zijn deze realiteit te herkennen in onze cultuur?

Gods zelf-verberging en het geschenk van zijn Geest

De hallingschap was metterdaad een blij van Gods strafende zelf-verberging – een indrukwekkend bewijs van het feit, dat de God van Israël de levende God is.

Zo vinden wij het in duidelijke woorden beschreven, b.v. in Ez. 39 : 21-24.

Wanneer God Zichzelf (of: zijn aangezicht) verbergt, laat Hij niets meer van Zich merken. Hij laat het volk Israël over aan zichzelf (dat wil zeggen: aan 'de macht van eigen ongerechtigheden') en dat betekent de dood voor de mens, vgl. Jes. 64 : 7; Ps. 104 : 29, 143 : 7.

Wanneer God (naar bijbels spraakgebruik) Zichzelf niet langer verbergt, betekent dat goed nieuws: De Here reageert weer op de gebeden, grijpt verlossend in en bevrijdt uit de verlatenheid de mens of het volk. De bijbel spreekt daarvan op prachtige wijze, b.v. in Psalm 22 : 25 (in het licht van Ps. 22 : 2 een vóór-aankondiging van Pasen!).

Tot besluit van dit artikel willen wij onze aandacht bepalen bij het slot van Ezechiël 38 – een profetie van de terugkeer uit de ballingschap. Straks zal de majesteit van de grote God van Israël voor aller oog gedemonstreerd zijn – niet alleen in de straf van de ballingschap, maar niet minder in de verlossing daaruit. Dat zegt vers 38.

Vers 39 voegt daaraan de belofte toe:

'En ik zal mijn aangezicht niet meer voor hen verbergen, wanneer Ik mijn Geest over het huis van Israël hebuigestort.'

Deze tekst geeft ons zicht op het werk van de Heilige Geest – juist ook in de bedeling van Pinksteren. De kennis en wijsheid die in de gekruisigde Christus, de Zoon van God, ons geschonken zijn, worden ons aangereikt door de Heilige Geest (Joh. 14 : 26; 15 : 26; 16 : 13vv.). Mij zorgt ervoor, dat er geen herhaling van de ballingschap noodzakelijk zal zijn.

Dat doet de Geest door ons de waarheid die in Christus is, te verkondigen. Hij doet het ook door de harten van mensen voor die waarheid ontvankelijk te maken. Zo blijft de gemeenschap tussen de levende God en de gebrekkige mens in stand. De Geest houdt de weg open waarop God zijn heilsgeheimen – zijn verborgen wijsheid (I Kor. 2) – aan zijn volk zal tonen.

Deze heerlijke belofte mag Ezechiël aan het volk doen horen."

In het geschenk van Pinksteren herkennen wij de vervulling daarvan. Op die dag werd voorgoed beslist, dat God niet uit deze wereld 'weggekruisigd' kan worden¹: de Opgestane heeft de Geest verkregen en gezonden: nu gaat zijn Naam de wereld over (Hand. 2 : 24-36)!

Is daarmee de zelf-verberging van God een afgesloten hoofdstuk?

Bepaald niet! Maar na Pinksteren kunnen wij daarover slechts spreken in termen van *Geestelijke verlatenheid*.

Een kerk die het Woord van de Geest niet respecteert, de prediking verwaarloost, de geestelijke wapenrusting niet aanreikt en de mensen met een 'zoek-ontwerp' het bos instuurt, maakt zich schuldig aan het 'smaden van de Geest der genade' (Hebr. 10 : 29).

Een mens is in staat met al zijn kennis van de bijbel de Geest te weerstaan, te bedroeven, uit te doven, te bedriegen en te verzoeken (Hand. 7 : 51; Ef. 4 : 30 en Jes. 63 : 10; 1 Tess. 5 : 19; Hand. 5 : 3, 9).

Laat God zo'n mens aan zijn eigen wijsheid over, dan is dat de zelf-verberging van God in het persoonlijk leven.

Wanneer wij onze cultuur analyseren en onontkoombaar stuiten op een geseculariseerd en atheïstisch levensklimaat, moeten wij niet op dat moment onze woorden over Gods verborgenheid te voorschijn halen. Want dat had veel eerder gemoeten.

Secularisatie is gevolg. Is iemand onder de indruk van de realiteit van de zelf-verberging van God, dan moet hij daarvan niet blij geven in zijn cultuur-analyse, maar in zijn kerkkritiek. Tenslotte is Luther daar ook begonnen, in 1520: hij sprak van de Babylonische gevangenschap van de kerk en dacht toen aan een clerus, die aan het volk de goede leer onthield?

Over 'exiel-motief' gesproken!

C. Trimp

¹ A w. 8. 20. Vgl. voor een bespreking van Dingemans' visie ook de analyse bij W.H. Velema, *Nieuw zicht op gereformeerde spiritualiteit*. Kampen 1990, 184-189.

² WA 1X. 689, 22 (1525)

³ Dingemans heeft uitdrukkelijk aandacht gevraagd voor het 'exiel-motief' als preekmodel in deze tijd (vgl. a.w., 20, 193). Dit motief is geïntroduceerd vanuit de bevrijdingstheologie, als aanvulling op het zgn. 'Exodus-motief'.

Een bredere behandeling gaf Dingemans in zijn homiletiek: *Als hoorde onder de hoordeir*. Een hermeneutische homiletiek. Kampen 1991, 92vv.

Het valt op hoe gering de rol van de concrete bijbeluitleg is bij de inkleuring van dit 'preek-motief'.

Zonder twijfel worden in dit boek zinnige analyses voltrokken ten aanzien van onze samenleving. Maar wij vragen ons wel af hoe nieuw over 'oordeel' en 'beking' kan spreken zonder daarbij het werk van de Geest van Christus, die geloof en bekering werkt, vanuit de bijbel ter sprake te brengen.

⁴ Zie ook het spreken over het werk van de Geest in Ez. 11 : 19; 36 : 26, 27 en 37 : 14.

⁵ Wij komen hiermee terug op een uitdrukking van Bonhoeffer, die in het eerste artikel (in Dingemans) werd aangehaald.

⁶ Vgl. de interessante verwijzing naar Johann van Wesel (15e eeuw) bij F.v.d. Pol in dit blad (18 juli 1992, p. 806 bij noot 10).

VREEMDELINGEN-GRAF

'...geeft mij een eigen grafstede bij u. opdat ik mijn dode moge uitdragen en begraven.'

Genesis 23 : 4

Er moet een graf komen voor Sara. **Dus** gaat Abraham naar de Hethieten, de bewoners van **Hebron**, om te onderhandelen over de koop van een eigen graf.

Blijkbaar staat Abraham zo goed bekend, dat hij direct een keuze mag maken uit de mooiste graven. Hij hoeft niets te kopen. Hij krijgt wel wat in **bruikleen** (Gen. 23 : 4-6)!

Een mooie oplossing voor Abrahams probleem waar hij zijn dode vrouw moest laten.

Wij denken: als je iets gratis kunt krijgen, dan pak je dat aan.

Maar nee, Abraham wil **persé** een eigen graf hebben. Abraham wil betalen (vers 13). Waarom? Hij had er nooit enige moeite voor om gedaan een stuk akkerland te kopen, om daarvan te leven of om zijn tent op te zetten. Maar voor een graf geeft hij zomaar een **enorm** bedrag uit, terwijl dat helemaal niet hoeft! Wie doet dat nu?

Abraham heeft twee redenen. Hij weet zich afhankelijk van de Here en wil niet afhankelijk zijn van Hethieten. Niet de Hethieten geven Abraham land. Dat zal de Here doen! (Vgl. Gen. 14 : 23). **Als** Abraham was ingegaan op het aanbod van de Hethieten, zouden die **altijd** hebben kunnen zeggen: 'Jij, Abraham hoort hier niet. Je mag hier leven en werken bij onze gratie, omdat wij je dat toestaan. Je bent van onze gunst afhankelijk. Mam een eigen bezit krijg je niet.'

Maar Abraham weet, gelooft, dat dit land zijn land is. Hier zal zijn geschiedenis zich verder afspelen. Hier zullen zijn kinderen spelen en werken en rondwandelen in hun eigen land. De Hethieten kunnen nu wel denken van niet, maar de *God* van hemel en aarde heeft **hem** dit land beloofd.

Op het moment van Sara's overlijden lijkt het **er** niet veel op. Een oude man, weduwnaar en een vrijgezelle **zoon** zonder geschikte meisjes in de buurt om mee te trouwen. Wat kan daar nog van terecht komen? Een uitstervend ras.

En toch begraaft Abraham zijn vrouw niet ergens langs de kant van de weg, zoals later Jacob doet **als** Rebecca overleden is (Gen. 35 : 19). Abraham koopt een **grotten**-graf. En **dat** is de tweede reden dat hij **persé** een eigen graf wil hebben. Hij wil een eigen stuk grond met een grot erop. Hij wil een **grottengraf** voor Sara, een familie-

graf. Een graf voor Sara, maar ook voor **hemzelf** en voor Izaak en voor diens vrouw en kinderen. Abraham denkt aan de toekomst als hij een graf koopt voor zijn dode vrouw. Blijkbaar vindt hij zijn bestaan als vreemdeling en bijwoner helemaal zo wankel niet. Mij weet zeker: bij dit graf ligt mijn toekomst. Hier moet Sara liggen, maar ik ook en heel mijn geslacht, in eigen grond.

Abraham loopt door zo te handelen vast **vooruit** op wat de Here voor de toekomst beloofd heeft: een groot volk in een eigen land. **Voorlopig** zal Abraham zelf nog moeten zwerven. Hij blijft nog vreemdeling en bijwoner. Zijn vrouw Sara mag vast rusten op eigen grond. Zij heeft haar zwerftocht volbracht en mag nu liggen in haar erfgrond. Maar Abraham weet zeker, dat ook hij eens hier, op eigen erfgrond begraven wordt. Zo gebeurt het ook: Gen. 25 : 9, 10. En na Abraham worden ook Izaak en Rebecca, **Lea** en Jacob in dit **familiegraf**, het eerste stukje eigen grond, begraven.

Zo rotsvast gelooft Abraham dat de Here zijn beloften nakomt.

Het lijkt vreemd: een graf als eerste eigen bezit in het beloofde land. Een **graf**, teken van vergankelijkheid, symbool van dood en ontbinding, terugkeer tot stof. Maar het is voos Abraham het teken van hoop, een symbool van toekomst voor hem en voor zijn familie na hem in hun eigen land.

G. Zomer Gzn.

IDENTITEIT GEHANDHAAFD?

Het Nederlands Dagblad heeft zijn statuten gewijzigd. Dat gebeurde nadrukkelijk onder het motto 'Identiteit gehandhaafd'. Met andere woorden: wees maar niet bang, dat de krant principieel verandert doordat er ook redacteurs van buiten de Gereformeerde Kerken aan het ND gaan meewerken.

Door een nieuwe en zorgvuldig overwogen formulering van de statuten en door een procedure waarbij de hoofdredacteur goed toeziet wie er wordt benoemd, is ervoor gezorgd, dat de krant even gereformeerd blijft als ze altijd was. Van de voorgenomen verbreding van het team van redacteurs wordt de krant niets meer of minder gereformeerd, Aldus de teneur van het betoog van de hoofdredacteur J.P. de Vries in zijn toelichting van 13 juni 1992.

In dit artikel wil ik die stelling eens nader toetsen. Is bij de nieuwe statuten de identiteit van de krant onverkort gehandhaafd? Mijns inziens valt daar nogal wat op ofte dingen.

Misverstanden

Voordat ik daar nader op in ga, wil ik twee mogelijke misverstanden afsnijden.

In de eerste plaats ben ik ervan overtuigd dat de mensen van het ND niets anders willen dan een onverkort gereformeerde krant. Hun goede trouw hoeven we – bij alle verschil in taxatie – niet in twijfel te trekken. En het is ook onbillijk als we nu reageren alsof het ND in één keer z'n complete identiteit verspeeld heeft en een ongereformeerde krant is geworden. Het is positief te waarderen, dat de hoofdredacteur zo nadrukkelijk aangeeft, hoe hij de gereformeerde identiteit van de krant in de toekomst wil bewaren en bewaken.

Een tweede opmerking is deze. Het kan in ons kritisch commentaar bij het ND-beleid lijken, alsof ik alle bedreiging voor een gereformeerde koers van het ND alleen maar 'van buiten' zie komen, van journalisten uit andere kerkgemeenschappen, die via het ND ons met verkeerde

ideeën zouden besmetten. Wij zijn dan de zuivere gereformeerden en anderen zijn per definitie niet te vertrouwen. Maar zo zit het beslist niet!

Een krant kan een kerkelijke binding hebben en toch binnen die kerken een oppositionele positie innemen of op onderdelen verkeerde voorlichting en leiding geven. Alles is dan statutair keurig voor elkaar en toch loopt de gereformeerde koers voortdurend gevaar. 'Kerkbinding' is nooit een automatische garantie dat een krant gereformeerd is en blijft.

Meetpunten

Op het punt van de identiteit van het ND is er m.i. wel degelijk iets ingeleverd. Maar om over al of niet gewijzigde identiteit te kunnen oordelen, hebben we uiteraard meetpunten nodig. Waaraan meet je de christelijke, de gereformeerde identiteit van een krant?

We zullen het er allemaal wel over eens zijn, dat die identiteit door heel de krant heen merkbaar moet zijn. Ik noem een aantal dingen: commentaar bij het wereldnieuws en de nationale politiek, voorlichting over gebeurtenissen in de kerk en op breder kerkelijk en christelijk terrein, de wijze waarop aandacht wordt gegeven aan radio en televisie-programma's, aan sport, aan muziek, literatuur en andere kunst. En ook in bv. het advertentie-beleid en in de aanpak van de berichtgeving over sensationele gebeurtenissen is de identiteit van een krant te herkennen.

Voor de meer specifieke kerk- en geestelijk leven-pagina 2 en het kerkelijk-confessioneel terrein kun je de identiteit van de krant meten aan de keuze van het nieuws en van de te bezoeken vergaderingen waarvan een verslag verschijnt, aan de opiniërende commentaren en artikelen, aan de keuze van te interviewen mensen en de recensies van boeken.

Ik zet deze vanzelfsprekende dingen maar even op een rijtje omdat 'identiteit' voor ons niet een massief en abstract begrip moet zijn, maar we oog moeten hebben voor het concrete en complexe geheel waarmee we hier te maken hebben.

Ik ga er bovendien van uit, dat er bij het ND ten aanzien van de verbreding van de krant geen verzwegen voorbehouden zijn en dat dus mensen uit andere dan de Gereformeerde Kerken voortaan serieus benoembaar zijn als redacteur, ook voor pagina 2 en voor het schrijven van opiniërende artikelen of het recenseren van boeken. Dat moet toch, wil heel deze beleidswijziging zin hebben.

Om nu verder in kaart te brengen hoe het met de identiteit van het ND in de nieuwe formule zit, wil ik een paar be-

langrijke factoren of invalshoeken analyseren, waardoor die identiteit wordt bepaald. Je kunt m.i. in dit geval drieërlei identiteit onderscheiden: sociale, kerkelijke en confessionele identiteit.

Sociale identiteit

Het ND heeft een bepaalde sociale identiteit. De krant wordt gemaakt dóór bepaalde mensen en vóór bepaalde mensen. Voor de lezers is het – zeker als het over kerkelijk leven gaat – van belang, dat ze in hun eigen krant mensen tegenkomen, die ze kennen, die tot hun 'eigen' levenskring behoren. Dat geldt voor de journalisten, Dat geldt voor de advertenties. Het geldt ook voor de kerkelijke gebeurtenissen waarvan verslag wordt gedaan en de mensen die **via** een interview aan het woord komen.

Daarin is de ene krant dan de andere niet. Een **blad** van de Joodse gemeenschap in Nederland vult de pagina 'geestelijk/kerkelijk leven' heel anders dan het Reformatorisch Dagblad. **De** identiteit van krant is wel primair confessioneel en kerkelijk bepaald, maar werkt ook door in het 'sociale gezicht' van een krant. Welke gezichten en namen kom je er tegen? Wie gelden er als autoriteit en als **betrouwbare gids**? En **van** welke bijeenkomsten vind je een verslag in de krant? Spraken daar allemaal onbekenden of waren het mensen die we kennen en zelf ook al wel eens gehoord hebben?

Een krant die een **brede** doelgroep heeft dan de vrijgemaakte gereformeerden, zal hoe dan ook in veel grotere mate aan gebeurtenissen uit andere kringen aandacht moeten besteden. Er komen – en die tendens was er al geruime tijd – meer verslagen van christelijk-gereformeerde of hervormde vergaderingen in, ook als ze voor de oorspronkelijke lezerskring niet veel nieuwsaarde hebben. Er komen commentaren en interviews die betrekking hebben op wat gereformeerde-bonders interesseert. Voor een landelijke vergadering van gereformeerde diakenen kan dan uiteraard wel eens wat minder ruimte overblijven dan vroeger. Voor een Kamper Schooldag of een gereformeerde synode idem. En over actuele of omstreden onderwerpen worden mensen geïnterviewd die je niet kent, die niet speciaal je vertrouwen hebben omdat je ze uit de 'eigen' kerkelijke wereld kent.

Kerkelijk samenleven is méér dan sociologisch een 'club' vormen. Maar men doet er goed aan om hier het sociale niet over het hoofd te zien. De Gereformeerde Kerken vormen wel degelijk ook sociologisch gesproken een bepaalde grootheid. Bij die gemeenschap hoorde tot nu toe altijd een 'eigen' krant. Dat was beslist geen introverte krant. Je kon er uitstekend door geïnformeerd raken over een breed kerkelijk terrein. Maar dan wel altijd vanuit de 'eigen' invalshoek. Als die eigen invalshoek nu met 20 of 40 of 60 % verbreed wordt en de spraakmakende berichtgevers en commentatoren en geïnterviewden en recensenten ook uit andere dan de Gereformeerde Kerken gaan koinc, dan is de sociale identiteit idem zo veel procent gewijzigd. Zo werkt dat gewoon.

De prioriteiten komen anders te liggen. Je moet de ruimte

met meer mensen delen. Een vergroting van de krant kan dat opvangen. Maar psychologisch blijft toch het effect, dat we niet meer zo duidelijk 'onder ons' zijn als jaren het geval is geweest. En die oude formule speelt in de beleving van de nieuwe situatie nog lange tijd een rol!

Overzie je dan het totaal van een krant, dan vindt er bij verbreding van doelgroep en medewerkerskring wel degelijk een verandering van de sociale identiteit plaats. Je gaat als krantlezer meedoen in een groter circuit dan tevoren. De krant bevat meer andere gezichten en krijgt dus op pagina 2 ook een ander gezicht. Dat is helemaal geen ramp. Maar waarom zouden we dan doen alsof er eigenlijk niets verandert? Waarom zeggen we niet gewoon, dat deze verschuivingen en veranderingen noodzakelijk zijn? Waarom zouden we niet openhartig bespreken wat de winstpunten en wat de nadelen van de nieuwe formule zijn? Ook hier geldt weer: wees duidelijk over wat de 'achterkant', de 'hypotheek' is van elke **vorm** die je kiest.

Kerkelijke identiteit

Jarenlang heette het ND 'een vrijgemaakte krant'. Het had een sterk kerkelijk bepaalde identiteit. Dat was voor ons geen bijzaak. Wij wilden niet een 'gereformeerde' krant, *afgedacht* van het kerkelijke. De 'kerkelijke kleur' van de krant was voor geen vrijblijvend extra, maar een wezenlijke component van het gereformeerd zijn. Wij waren daar blij mee en spraken daar positief over. Wil je gezond gereformeerd zijn, dan is je kerkelijke keus van belang, ook voor de journalistiek. Zo dachten wij.

Een 'kerkgebonden' krant was voor ons dus geen minder geslaagd produkt van introvert denken, maar die formule had voor ons een bepaalde glans en helderheid. Je wist waar je met je krant aan toe was. Die sprak over het kerkvergaderend werk van de Here Christus op de goede manier.

Te onzaliger ure is men nu die kerkelijke bepaaldheid, dat kerkelijk positie kiezen, gaan aanduiden als 'nestgeur', 'vrijgemaakte nestgeur'. En men is dat voor de krant als een **nadeel** gaan beschouwen. Toen is er een proces op gang gekomen waarbij die 'nestgeur' wat moest worden teruggedrongen. En dat proces heeft in de **statuten-wijziging** nu een bepaalde afronding gekregen. Het ND is geen 'reukloze' krant geworden. Maar de identiteit is wel wat verschoven. Zo moest het toch ook **terwille** van onze **aktieradius**? Er moesten nu – zeg maar – drie of vier nestgeuren uit de 'gereformeerde gezindte' in terug te vinden zijn.

Men zegt nu, dat de identiteit niet gewijzigd is. Maar dat klopt toch niet? Wat de kerkelijke bepaaldheid betreft is de identiteit van het ND toch **wel** veranderd? Hoe durven **we** anders met dit blad de bredere markt op? Verandert er niets in de identiteit van de krant **als** die door en voor een bredere kring wordt gemaakt dan vooral vrijgemaakt-gereformeerden? En zou de vraag tot welke kerk een redacteur behoort niet **van** invloed zijn op de identiteit van wat hij schrijft?

Ik geloof dat niet. Laten we het **maar eens** concreet ons indenken. Iemand uit de NGK wordt als redacteur aange- trokken. Hij heeft, als hij echt overtuigd lid van de NGK is, juist een specifieke identiteit in kerkelijk Nederland. Die zal hij, als hij een beetje een vent is, niet willen ver- loochenen. Dat zou trouwens **ook** niet verstandig zijn. Want de bedoeling is toch, dat méér mensen uit de NGK het NU gaan lezen. Die moeten zich dus ook in het ND herkennen. D.w.z., er moet **ook** steeds iets van hun speci- fieke opvattingen in het ND terug te vinden zijn!

Als er regelmatig in het ND geluiden worden doorgege- ven waarin de koers van de NGK wordt bekritiseerd, en als op de opinie-pagina of in recensies het standpunt van de NGK inzake de binding aan de belijdenis en inzake de vrijheid in het kerkverband telkens wordt afgekeurd of in een afkeurende zin ter sprake komt, dan kun je het wel vergeten, dat mensen uit de NGK hij duizenden het ND gaan lezen? Dat zou misschien nog anders zijn bij hen die vanouds het ND zijn blijven lezen. Maar nieuwe lezers win je er niet mee.

Wat moet je dus doeën, als je mikt op duizenden lezers uit de CGK en de NGK? Dan moet je hun gevoelens min- stens enigszins ontzien. Dus moet je op sommige punten een blad voor de mond nemen. Je kunt niet al te nadruk- kelijk de bevindelijkheid kritiseren. Je kunt ook niet al te expliciet positie kiezen tegen de leringen van Telder en Vonk en van Rietkerk en De Jong. Je kunt er misschien wel wat kritische vragen bij stellen. Maar je **moet** dan toch de vraagtekens enigszins gelijk verdelen over de ker- ken waarin je lezers hebt. Anders kun je een **abonnemen- tengroei** uit niet-vrijgemaakte kring wel vergeten.

Ik kan niet anders zien dan dat dit doodgewoon een com- promis is: ten aanzien van de identiteit **van** het ND. Is zo'n compromis dan ongeoorloofd? Mijns inziens kan er voor een gereformeerde krant een moment komen dat ze terwille van haar voortbestaan of de aktieradius van het totaal van haar boodschap haar draagvlak en doelgroep moet verbreden. Dan moet je afspraken maken **met** de mensen met wie je samenwerking zoekt. Je kunt afspre- ken dat je verschillende geluiden naast elkaar zult laten klinken. Zo zal het meestal wel gaan. Op een aantal con- crete punten moet je verschillende geluiden naast elkaar evenveel recht geven. Dat betekent voor het ND onont- koombaar, dat het op zijn oorspronkelijke identiteit wat moet inleveren.

Het 'Gereformeerd Gezinsblad' wilde in vroeger jaren juist **zonder** zulke compromissen gereformeerde voorlich- ting en leiding kunnen geven. Is dat vandaag economisch onmogelijk geworden, dan moeten we – als we een dag- blad willen houden – in een compromis herusten. Maar dan moet ons dagblad wel duidelijkheid scheppen en de zaken niet onhelder maken door de slogan 'identiteit ge- handhaafd'. Want de identiteit van een samenwerkings- krant is niet helemaal precies dezelfde als die van een krant, die voor de bepaling van wat gereformeerd is zich bindt aan de Gereformeerde Kerken. Het is dan toch zo ongeveer een interkerkelijke krant geworden – ik weet er

geen ander woord voor.

Nogmaals: zo'n compromis kan onder bepaalde economi- sche omstandigheden en mits onder bepaalde condities onvermijdelijk zijn. En we moeten er dan niet op een on- genuanceerde manier ach en wee over roepen. We mogen ons realiseren, dat er inderdaad veel is, wat we met veel broeders en zusters uit de CGK en NGK als gemeen- schappelijk geloof niet alleen belijden, maar ook op gelij- ke wijze beleven en in praktijk brengen.

Maar laten we dan elkaar niet wijsmaken, dat de punten die ons kerkelijk verdeeld en gescheiden houden, geen punten zijn die iets af of toe doen aan de confessionele overeenstemming. Je kunt de 'kerkkus' niet buiten je identiteit zetten. Wie dat **suggereert**, denkt te klein van de kerk en doet de realiteit geweld aan. Zou het bij kerkelij- ke verdeeldheid dan om zulke futiliteiten gaan?

Identiteit en confessie

Daarmee kom ik aan de derde invalshoek: de confessio- nele identiteit. 'Identiteit gehandhaafd' – daar zit de sug- gestie in, dat er tussen iemand uit de NGK of CGK en ons geen confessioneel geschil ligt. We zouden het *confessio- neel* wel eens zijn en alleen *kerkelijk* niet. Bij welke van de verschillende kerken je hoort, is op je confessionele identiteit niet van invloed.

Maar dat is toch een onhoudbare suggestie? Is dan de ker- kelijke **gescheidenheid** gebaseerd op zaken die geen con- fessioneel gewicht hebben?

Neem nu de verhouding met de Christelijke Gereformeer- de Kerken. Ten aanzien van de CGK hebben de Gerefor- meerde Kerken uitgesproken, dat de verschillen binnen de confessie liggen en geen grond voor kerkelijke ge- scheidenheid zouden mogen zijn. Van christelijk-gerefor- meerde kant is nu al 100 jaar volhardend gezegd, dat er een confessioneel verschil is. Volgens de christelijk-gere- formeerde synodes tot op de laatste (1989) toe is zwart op wit besloten, dat de verschillen van zo ernstige aard zijn, dat vereniging nog niet mogelijk is.

Ligt er tussen de **CGK** en de Gereformeerde Kerken dan geen confessioneel verschil? Wanneer het ND een gere- formeerd geluid wil laten horen over met name de toeë- igening van het heil, dan zal toch bij christelijk-gerefor- meerde lezers die hun eigen kerkelijke koers en hun eigen synode-uitspraken serieus nemen, de reactie moeten zijn: 'mensen in Barneveld, jullie wijken af van de belijdenis'.

En die **toeëigening van** het heil, dat is niet de complete christelijke en gereformeerde leer. Maar het is **toch** wel echt heel aangelegen punt: hoe krijg je deel aan het heil in Christus? Mag je over kerkmensen spreken als over gelo- vigen, kinderen van God? Of is dat kwalijk automatisme? De kwesties rond de zekerheid van het geloof en de plaats van de 'bevinding' zijn confessioneel gezien niet onbe- langrijk; die moeten we maar niet te gauw in het hoekje van de kleinigheden zetten. Kun je **daar** in een gerefor- meerde krant omheen? En wil een serieuze christelijk-ge- reformeerde redacteur daar omheen?

En ligt er tussen de NGK en de Gereformeerde Kerken

een confessioneel verschil? Jazeker ligt dat er! Het ND heeft er jarenlang heel wat aan bijgedragen om dat verschil voor de lezers doorzichtig te maken. We moeten het verschil niet overdrijven. Het is gelukkig niet zo, dat om zo te zeggen de héle confessie tussen ons ligt. We zouden dwaas handelen als we deden **alsof** we met pure **ongereformeerden** te doen hadden. Er zijn vele centrale artikelen waarover we het met elkaar van **harte** eens zijn.

Maar er zijn ook punten van verschil, die werkelijk op het niveau van de confessie liggen: over de tussentoestand, over de betekenis van de tien geboden en de sabbat, over de kerk en met **sommigen** ook over het Schriftgezag bijvoorbeeld. En er is nog steeds het fundamentele punt van de tolerantie van afwijkingen van de belijdenis. Ook al zou 90% van de **Nederlands-gereformeerden** het met alle bovengenoemde leer-afwijkingen niet eens zijn, dan bleef toch nog de zaak van de binding aan de belijdenis een wezenlijk punt van verschil, waar je serieus rekening mee moet houden.

Naar mijn mening heeft men bij de beleidswijziging **van** het ND veel te weinig aan de **lezers** rekenschap ervan gegeven, hoe het nu met **deze** verschillen zit. En dan bedoel ik niet, dat men had moeten zeggen: er zijn confessionele verschillen en dus kunnen **we nooit** samenwerken. Maar wel had men zich moeten raliseren, dat het gewoon niet **wáár** kan zijn, dat de identiteit is gehandhaafd. Niet dat er van die identiteit niets meer over is. Maar bij een **samenwerking** als deze lever je altijd iets in. Dat blijkt ook in de **formulering** van de statuten. Ik kom daar nog op terug. En **dát** je wat inlevert en **wát** er dan moet worden ingeleverd, dat moet gewoon **gezègd** kunnen worden.

Wat er **nu** gebeurt is, dat bepaalde confessionele verschillen toch wat gerelativeerd worden. **Ze zijn** er wel, maar ze raken het confessioneel karakter van de krant niet. Daar klinkt een massieve en niet genuanceerde opvatting over de confessie in door. Alsof een krant alleen maar 'gereformeerd' mag heten, als ze alle artikelen en stukken **van de gereformeerde** confessie onverkort kan uitdragen. De confessie is hier tot één stuk geworden. En daar zit iets moois in. Maar je doet er ook al gauw de waarheid geweld mee aan. Want in de samenwerking met **Nederlands-gereformeerde**, met **christelijk-gereformeerde** of hervormde schrijvers en lezers moet je wel degelijk een paar restricties bij het gereformeerd karakter maken: zondag 22 van de Catechismus en **art. 7 van** de NGB bijvoorbeeld, of **de** toeëigening van het heil en het **gereformeerde** ondertekeningsformulier. Die vallen toch niet buiten de gereformeerde identiteit?

Identiteit gewijzigd

Als we dus kijken naar zowel de sociale als de kerkelijke als de confessionele identiteit, dan is het ND wel degelijk **veranderd**. Natuurlijk is de krant niet ineens **ongereformeerd** in plaats **van gereformeerd** geworden. Wie er zo over spreekt, verliest wel alle proporties uit het **oog**. Maar 'onveranderd **gereformeerd**' is het ND niet.

Nu, **zèg** dat dan ook gewoon tegen elkaar! Er ontstaat een

bepaalde verschuiving of wijziging in je identiteit. Maar je weet waarom en waarvoor je die wijziging voltrekt. Als dat nodig en onontkoombaar is, dan **zullen we** ons daar bij neer moeten leggen. Maar dan weten we tenminste waar we aan toe zijn. Dan relativeren en verdoezelen we de verschillen niet die er tussen een christelijk-gereformeerde of **Nederlands-gereformeerde** redacteurs en lezers **en** de gereformeerde redacteurs en lezers zijn.

Dat open toegeven van een iets gewijzigde identiteit is mijns inziens een kwestie van eerlijkheid naar alle betrokkenen toe. Als ik iemand **een** lift vraag naar Amsterdam en hij **zegt** dat hij mij daarheen wil meenemen, dan voel ik me genomen als achteraf blijkt dat hij mij maar tot **Muiden** kan brengen. Het is natuurlijk dicht bij **Amsterdam**, **maar** ja, het is toch net even iets anders. Als hij dat maar van tevoren zegt, dan is er geen probleem: ik kan me erop instellen en mijn maatregelen nemen. Zo is het ook hier: nu het MD langzamerhand **wat** van karakter is veranderd en nog verder gaat veranderen, **kunnen** we beter weten waar hem dat in zit en wat de consequenties ervan zijn. Dan kunnen we ons erop instellen.

Zulke eerlijkheid is alleen **maar** winst: je weet dan des te beter, op wat voor manier je de krant lezen en verwerken moet. Je zult kritischer moeten zijn. Vroeger lagen kerk, opvoeding, catechesatie en kerk in één lijn, maar nu **zul** je vaker een keer tegen je kinderen of tegen je catechisanten moeten **zeggen**: '**ja**, dat schrijven ze **wel** in ons ND, maar het is toch 'beslist niet waar'. Zulk bewust en **kritisch** lezen van de krant kan in zekere zin helemaal geen kwaad. En we moeten dat ook heus niet pas na 13 juni 1992 **doen!** Maar de noodzaak ertoe komt nu **wel** wat meer **nodrukkelijk** op ons **af**. En het is goed om dat dan ook maar weer hardop tegen elkaar te zeggen.

Vervolg

In het nummer van volgende week hoop ik nader in te gaan op de gewijzigde tekst van de statuten en de hantering daarvan.

M. te Velde

Naschrift

Om misverstanden te voorkomen attendeer ik even op het volgende. In mijn artikel van vorige week maakte ik een paar – wat sportend **geformuleerde** – opmerkingen over het veelvuldig gebruik van de afkorting '**vrijg.**'. Dat gedeelte **was** al veel eerder geschreven en werd afgedrukt voordat de 'Open brief aan een zekere J. Meijer' in het ND van 8 september verscheen. Als ik had **kunnen** voorzien hoe hoog de hoofdredacteur van het ND het '%gezonden' van broeder **Meijer** opnam, had ik wellicht mijn passage **daarover** geschrapt of anders geformuleerd **hebben** om **onnodige** imitatie **te** voorkomen.

MtV.

Uit de *oude doos*?

We willen een enkele opmerking maken over de Verklaring van de synode van 1905, dat 'het zaad van het Verbond' ia te houden voor wedergeboren (-) totdat het tegendeel blijkt.

De lezer kan vragen: is dat niet een heel erg oude doos? Te oud voor actuele journalistiek! We hebben als Gereformeerde Kerken ná de Vrijmaking op de synode van 1946 die uitspraak al weggedaan. De syn. Gereformeerde Kerken vervingen in hetzelfde jaar die formule voor het 'beschouwen en behandelen' van de Verbondskinderen 'als delende in de wederharende werking van de Heilige Geest' om vervolgens óók die uitspraak in 1959 'terzijde' te stellen. Zijn het dus geen al te oude koeien uit de kerkelijke sloot gehaald?

Twee opmerkingen daarover. In de eerste plaats: het gaat er ons in deze artikeltjes om dat de christelijke gereformeerden en de gereformeerden in deze tijd allebei gedenken. En de christelijke gereformeerde broeders hebben altijd gezegd: dáár zit nu juist de moeite. Dan is het natuurlijk wel van de betekenis, dat een uitspraak als zodanig is weggenomen. Maar dan kan nog de vraag blijven: is het zicht op de gemeente (en op haar jeugd) bij de gereformeerden toch niet in wezen *gelijk gebleven* aan wat in die Vetklaring van 1905 onder woorden werd gebracht? *We zullen in herdenkings-tijd het geduld moeten hebben op die vraag in te gaan.* In de tweede plaats: inderdaad is '1905' een 'oude doos'. Zelfs 1942 (de leeruitspraken) en 1946 (de Vervangingsformule) is dat. En niet iedereen hoeft een kerkhistorisch deskundige te zijn. Maar: de vragen die in 1892 en in 1905 en op andere wijze in 1942 e.v.j. aan de orde waren, zijn voluit actueel. Ze zullen dat ook altijd blijven. Déze vragen onder meer: hoe zien wij de gemeente? Hoe zien we de jeugd in de kerk? Is er in het onderling verkeer en in het ambtelijk omgaan met de gemeente (huisbezoek, prediking) ruimte voor de oproep tot de bekering? Hoe moet je als opgroeiende jongen of meisje in de kerk *jezelf* zien? Mag je, moet je *bidden* om levensvernieuwing door de Heilige Geest! Waar ligt je zekerheid in aanvechting en twijfel? *Wezenlijke* vragen die altijd terug komen! Daarom is het goed die *actuele* vragen ook vandaag onder ogen te zien!

Een kerkhistorisch 'ommetje'

Maar als we over die Verklaring van '1905' spreken, moeten we wel even een 'ommetje' maken!

Het was na 1892 zo, dat niet alleen broeders die *niet* met de Vereniging van 1892 meegingen bezwaar hadden tegen Kuyper's theorieën, o.m. die van de 'onderstelde wedergehoort'. Geen denken aan! Vanuit de 'afgescheiden' traditie leefden er *binnen* de *verenigde* kerken ook sterke bezwaren, Schriftuurlijk-confessionele bezwaren. Dat liep ook op *bezwaarschriften* uit. Zo kreeg de synode van 1905 er mee te maken. De synode sprak enerzijds aan het *begin* van de Verklaring uit, dat het zaad des Verbonds krachten de belofte Gods war; te houden voor wedergeborenen en in Christus geheiligd. Anderzijds werd aan het *einde* van de Verklaring inet nadruk uitgesproken 'dat de stelling dat elk uitverkoren kind daarom reeds *vóór* de Doop metterdaad wedergeboren zou zijn, noch op grond

van de Schrift nog op grond van de Belijdenis te bewijzen is', want God vervult zijn belofte naar zijn vrijmacht op zijn tijd 'hetzij *vóór* of onder of na den Doop'. Daarom is hier grote voorzichtigheid in het spreken geboden; we moeten niet *wijs* willen zijn boven wat God ons heeft geopenbaard.

Innerlijk tegenstrijdig

Een kind kan zien, dat deze Verklaring *innerlijk tegenstrijdig* is. Als *je* aan *het* begin van een verklaring zegt: je moet de kinderen houden voor (reeds) wedergeboren, dan kun je moeilijk aan het einde van diezelfde verklaring oproepen tot voorzichtigheid in het spreken over deze zaak, omdat God *vrij* is bij zijn uitverkorenen die wedergeboorte te werken, wanneer Hij wil.

Op die tegenstrijdigheid heeft later iemand als prof. K. Schilder voortdurend gewezen.

Vervangingsformule-1946

Toen verving de synode van de syn. Gereformeerde Kerken van 1946 het (de kinderen) 'houden voor wedergeboren' door beschouwen en behandelen 'als delende in de wederbarende genade van de Heilige Geest'.

Tot mijn verbazing lees ik in het boek van de predikanten G. van den Brink en H.J. van der Kwast *Een kerk ging stuk* nog in 1992 een soort verdediging van *déze* formule uit 1946! En van de voorgangers van de Vrijmaking wordt - wat uit de hoogte - opgemerkt: 'Merkwaardig was het verschil in reactie: prof. Schilder stelde dat er niets veranderd was, anderen klaagden dat de wet veranderd was' (hl. 36). Er wordt verwezen naar wat prof. Schilder in het kerkelijk Handboek van 1947 hierover schrijft. Daar staat inderdaad te lezen: 'er was niets veranderd'. Maar de schrijver had éven verder moeten gaan met aanhalen. Want het onmiddellijk vervolg luidt bij prof. Schilder: 'Ja, toch iets; maar dat maakte de zaak nog erger. Men lid in een noot bij de vervangingsformule opzettelijk een ruimte *geschapen*, die eerst *nadrukkelijk verboden* was', nl. nu niet meer alleen het verleden deelwoord 'wedergeboren', maar ook de toekomstige tijd 'wedergeboren *zullen* worden'.

Schilder is het er goed mee eens, dat dit verandering van 'wet' is! Zo omschrijft hij als één van zijn bezwaren tegen de verandering, dat ze *onzedelijk* is: 'In 1944 heeft men gezegd: alleen maar wedergeboren, en anders geen plaats voor u in eenig consistorie en *geen* plaats in de professorenkamer (-) En toen men inet deze leus had weggevoerd, die men 'besloten had wel klein te krijgen' (-), toen zei men in '46: Wou u tot in die professorenkamer toe, soms ook iets anders leren dan 'wedergeboren? Ook goed' (Reformatie, 15 *mt.* 1947).

Merkwaardig dat men de aanvul op de besluiten van onze synodes van 1967 en 1969 in dit boek voorbercidt met historisch-onbetrouwbare verhalen over de reacties op de Vervangingsformule van 1946! Het is *wél* een indicatie, wáár diepe wortels liggen van het verzet tegen 1967/1969! En het Nederl. Dagblad maar denken, dat de scheur wel gepleisterd kan worden (recentie in nummer van 5 sept.). Maar *zó* is het wel met *loze kalk*.

Maar waarom is *wezenlijk* in leerstellig en pastoraal opzicht in 1946 niets veranderd? Als we dat zien, dan hebben we *de kern* te pakken van de onoverkomelijke moeite met '1905', *zéker* toen die als *leeruitspraak* werd opgelegd.

J. Kamphuis

DE EVANGELIEPREDIKER EN ZIJN KEIZER

111 (slot)

Liudger en Karel de Grote: twee leeftijdsgenoten werkzaam voor de 'Civitas Dei'

Liudger preekt in de Groninger gouwen'

Vanuit Dokkum startte Liudger omstreeks 783 z'n volgende periode als zendeling. Op rijen reizen door de Groninger gouwen heeft hij de blinde bard (= zanger van Gerinaanse heldenliederen) Bernlef genezen, een gebeurtenis in de huurt van 'Werfhem' (= Warffum).³³ Samen met deze chrieten-zanger trok Liudger al zingend en predikend van dorp tot dorp. De bekende schilder van historische schoolplaten J.H. Isings heeft er een fraai schilderwerk nver gemaakt.

Met vrij grote zekerheid kan men stellen dat Liudger na zijn start in Oldehove in Leens, Baflo, Usquert, Loppersum, Farmsum kerken heeft gesticht; deze zes plaatsen waren tijdens de Middeleeuwen de centra vanwaaruit de proost zijn rechtsmacht over de andere kerken, de geestelijken en de kerkleden in het gebied uitoefende. Zo'n gebied werd een proostdij genoemd.³⁴

Ook ver over de Eems gingen Liudgers missietochten; tot diep in het huidige Oost-Friesland was de 'Westfriese' missionaris actief. De oude kerk van de Oosfriese stad Norden draagt de naam van de zendeling.

Helgoland

Op verzoek van koning Karel bracht Liudger ook een bezoek gebracht aan Helgoland, een klein Waddeneiland richting Denemarken. De reis liep eerst niet voorspoedig: Liudger en zijn mannen kwamen in dichte mist terecht. Maar, aldus een mooi wonderverhaal, Liudger stond op en greep het kruis, hield het in de hoogte en ging bidden. Kort daarop brak de mist in flarden en lag het eiland voor hen in de stralende zon. Toen zei Liudger: 'Zo wil her de Heer. Hij zal de duisternis van het ongeloof verdrijven en het licht van her geloof laten opkomen gelijk de zon.' Heidense tempels werden vervangen door eenvoudige kerkjes, Liudger hield z'n preken en veel Helgolanders lieten zich dopen.

Maar van een verdere uitbouw van de missiearbeid op Helgoland en daarna onder de Denen wilde de koning niets weten. Was Helgoland dan slechts zoiets als 'randgebeuren'? En was er bij Karel en zijn hof toch sprake

van een zekere angst voor de Vikingen? Liudger had er anders best verder willen missioneren!"

Bernlef verricht nooddoop

Opnieuw kwam er onrust en opstand in de Friese gebieden opzetten: aangemoedigd door ontevreden Saksen kwamen ook de Friezen weer in opstand tegen Karel. Zoals wel vaker, was het moment goed uitgekiend: Karel had het weer eens druk met het bedwingen van opstandigheid in Italië, met een inval in zuid-Gallië, met hongersnood in een ander deel van zijn rijk en tot overmaat van ramp ook nog met een samenzwering van zijn bastaardzoon Pippijn met de Bult. Allemaal ingrijpende kwartier die zich in dat ene jaar 792 afspeelden. Maar Karel de Grote is deze ernstige crisis de baas gebleven.

Voor Liudger was het echter noodzakelijk opnieuw weg te trekken uit de noordelijke brandhaard. Echter niet voordat hij aan Bernlef (reeds aangesteld als 'catechist') opdracht gaf om waar het echt nodig was kleine kinderen te dopen, zeker als er doodsnood was. Bernlef schijnt toen achttien kinderen te hebben gedoopt. Zestien stierven korte tijd later.

Liudger op weg naar Münster

Nu verdwijnt de ijverige prediker bijna uit onze Nederlandse gezichtskring. Hij gaat in opdracht van Karel de Grote werken in Westfalen, onder de Saksen. In het plaatsje 'Mimigerneford', d.w.z. op een kruispunt van belangrijke handelsroutes werd een klooster gebouwd. De plaats kreeg de naam Munster, naar het Latijnse woord 'monasterium' (= klooster).

Met deze nieuwe 'uitvalsbasis' komen we toe aan een hoogtepunt in de activiteiten van onze Liudger. We horen dat er opnieuw geen afstand te groot is geweest voor deze Friese prediker om het Evangeliewoord te verkondigen. Veel Westfaalse plaatsen, zowel naar het noorden als zuidwaarts worden door hem bezocht. In heel veel dorpen komt het op zijn initiatief tot kerkbouw.³⁶

Ook reist Liudger weer naar de Gelderse Achterhoek, waar hij plannen maakt voor het stichten van een klooster in Wichmond. Maar tevens en dar wordt nog wel eens

vergeten is Liudger zeer actief in Helmstedt en omgeving, dus richting Oost-Duitsland!

Intussen had onze zondeling al vele giften in ontvangst mogen nemen van rijke bekeerlingen. Daar waren veel vruchtbare landerijen bij, in alle delen van zijn missiegebied. In Werden aan de Ruhr (nu een stadsdeel van Essen) liet Liudger omstreeks de eeuwwisseling een klooster bouwen, met de bedoeling om vandaaruit de verdere missionering van West-Saksenland en Oost-Friesland (Eemsland) te stimuleren.

Liudger schijnt ook het plan te hebben gehad om in het Friese Wierum de bakermat van zijn voorouders een klooster te stichten. Het is er niet van gekomen; misschien omdat het te dicht aan de kust lag en dan gevaar zou lopen van de zijde der plunderende Vikingen.

Dan komt het moment waarop keizer Karel de Grote van Münster een bisdom wil maken en Liudger er tot bisschop wil benoemen.³⁷ Op 30 maart 804 wordt dit alles een feit. Het vroegere Friese missiegebied van Liudger ressorteerde voortaan onder zijn bisschoppelijke macht. Tot 1559 behoorden zodoende de Groningse Ommelanden tot het bisdom Munster, terwijl de stad Groningen onder het bisdom Utrecht viel. Na 1559 zou Groningen zelf een bisdom worden.

Op 26 maart 809 is Liudger in het dorp Billerbeck (zo'n 5 uur gaans westelijk van Munster) overleden, nadat hij de dag ervoor nog de mis had bediend en tot twee keer toe had gepreekt. In Billerbeck wil men dat tot op de dag van vandaag bekend laten blijven." Overigens is Liudger noch in Rillerbeck, noch in Munster, maar in Werden begraven, buiten de kloosterkerk. Vandaag staat er wel een kerkgebouw over het graf heen gebouwd..

Welk 'groot nieuws' was er voor de Friezen?

Voor een antwoord op de vraag welk evangelie door Liudger en zijn voorlopers werd gepredikt, doen zich ondanks de afwezigheid van letterlijke preekteksten toch een aantal mogelijkheden voor om er een vrij goed beeld van te krijgen. Een van Karels wetenschappelijke medewerkers, Paulus Diaconus, heeft een *Homiliarium* vervaardigd, een prekenboek waarin veel samenvattingen opgenomen waren van preken van kerkvaders. Dit boek, een opdracht van Karel zelf, diende vooral voor die predikers die zelf nog te weinig onderricht hadden genoten. Ook kon het boek in 'leesdiensten' worden gebruikt. In het kader van deze artikelen willen we met name letten op getuigenissen m.b.t. de eigen preekarbeid van de genoemde missionarissen.

Daarbij is het niet helemaal onbelangrijk te letten op enkele toenmalige actuele theologische strijdpunten in de katholieke kerk.

a. Wilfrid en het filioque

Van de eerste Angelsaksische verkondiger Wilfrid (ten tijde van de Friese koning Aldgisl) is bekend dat hij zonder enige reserve de boodschap van de Drieënige God

predikte. Met nadruk staat er in de bron bij dat hij van de Heilige Geest verkondigde dat Deze 'mede-eeuwig' met de Vader en de Zoon was." Daarmee stonden de Angelsaksische predikers achter de handhaving van de leer van het filioque, een van de al lang slepende strijdpunten tussen de Oosterse en Westerse kerk. In de leer van het filioque handhaafde de Westerse kerk dat de Heilige Geest zowel van de Vader als van de Zoon uitging en dus ook 'mede-eeuwig' was.

A. Heradoptianisme

Ook in de herleefde problemen rondom het 'adoptianisme' kozen de door ons beschreven prediker? partij voor de orthodoxe, gezonde leer. Het adoptianisme leerde dat de mens Jezus als zoon van God door de Vader was geadopteerd. Hiermee werd ontkend dat Jezus gelijk was aan God en dan Hij eeuwig God is. Deze leer was reeds in de 3e eeuw door de kerk afgewezen, maar dook toch steeds weer op, tot in de dagen van Karel de Grote. Op de synode van Frankfort, 794, werd niet zonder aandrang van de kant van Karel deze leer verworpen en met nadruk bepaald dat men in zijn rijk onverkort geloofde in de Godheid van Christus?"

c. Beeldenstrijd

Inzake de steeds terugkerende beeldenstrijd hield men in Karels dagen ook vast aan de opvatting dat men beelden geen eer mocht geven; maar voor het hanteren van beelden voor onderwijs vond men wel termen aanwezig. Karel de Grote hield de Oosterse kerk de regel van het Oude Testament voor, waarin de beelden waren verboden. De koning stelde: De wet van Mozes is toch ook geschreven en niet geschilderd! Toch mochten beelden als versiering en geheugensteun voor de Oud- en Nieuwtestamentische geschiedenissen wel een plaat; in de kerk ontvangen. Ook de relikwieën dienden volgens velen eenzelfde doel: de hoorders dichter bij God te brengen..

d. Zegen als bewijs van de juiste keus?

Verder is het ook bekend, dat de ons bekende Angelsaksische predikers, volgens de kerkelijke kroniekschrijvers, vaak nadrukkelijk wezen op de bevestiging van hun evangelie door de zegenrijke feiten van alle dag, bijv. de meerdere visvangst of grotere oogsten dan voorheen. Het staat er dan zo: 'Zij rekenden alles toe aan de glorie van de Heer, die de heilige man Gods verkondigde.'" Toch is juist de opbouw van de christelijke kerk in de noordelijke regio vergezeld gegaan van veel heidense tegenkanting, roef en doodslag! Maar ondanks de crises van de 9e eeuw konden de gelovigen blijven betuigen van Gods permanente liefde voor zondaren. God liet niet varen wat Zijn Hand begonnen was. Crises kunnen eraan meewerken dat het geloof in de almachtige God wordt verdiept en versterkt.

p. Willibrord

Over Willibrord wordt ons door Alcuin, diens biograaf,

meegedeeld dat hij 'duizenden van het Friese volk voor Christus wist te winnen door zijn hemelse vernaningen'. Het lijkt, gezien de ons bekende kersteningsgeschiedenis, haast **wat** te mooi voorgesteld. Maar **dan** laat Alcuin er wel op volgen: 'Gedurende vele jaren bracht hij eer toe aan zijn bisschoppelijk ambt.'⁴²

Lijkt dat niet op een afbuiging van de juiste manier van eerbetoon? Komt hier het roomse hiërarchie-principe al niet om de **hoek** kijken'?

f. Lebuinus' godsbeeld

Van Lebuinus, de apostel van Deventer, wordt ons gemeld dat hij, gehuld in een priesterkleed, steeds met een kruis in de hand stond te preken. Tot de Saksen sprak hij: 'Hoort, hoort! Ik ben een gezant van de almachtige God. Zijn gebod kom ik u, Saksen, brengen. Dit is de boodschap van God, koning van hemel en aarde, en van zijn zoon Jezus Christus voor u: Als u Hem wilt toebehoren en doen wilt, wat Hij u door zijn dienaren opdraagt, zal Hij u zoveel goeds bewijzen als gij nooit eerder gehoord hebt.' En als dit 'lokkend perspectief' niet zou uitwerken wat Cebuinus graag wilde, kwamen de volgende dreigende woorden over zijn lippen: 'Als u Hem niet wilt toebehoren, maakt Hij u dit bekend: In het naburige land staat een koning gereed om uw land binnen te dringen, het te plunderen en te verwoesten.'⁴³ Karel de Grote dus. Maar, zo protesteren wij, moet het evangelie dan zo worden uitgebazuind? De kroniekschrijver laat er dan 'logisch' op volgen: 'Toen konden zij zich niet langer inhouden.' Bij gebrek aan meer bronnen past hier een heel voorzichtig oordeel: De menselijke zwakte in de missie Gods is duidelijk aanwijsbaar; toch heeft het evangelie zich een weg gebaand naar de harten van duizenden heidenen die hun stomme afgoden lieten vernietigen om ervoor in de plaats de dienst aan de enig ware God te beginnen.

Lebuinus sprak van de almachtige God, die zegen bracht. Dat Godsbeeld wordt in de 20e eeuw betwist: God is een zwakke God, die ook lijdt onder de kwade praktijken in deze wereld. Het godsbeeld is in de crisis terecht gekomen. Ik heb zo de indruk dat de crisis van de 20e eeuw een ernstiger zaak is dan de zwakheid van de woorden van iemand als Lebuinus. Maar ook van deze prediker moet gezegd worden: Zijn woorden werden minder aannemelijk, toen de Saksische benden (van Widukind bijv.) ettelijke keren de opbouw van Gods kerk onmogelijk maakten. Liudger is er verschillende keren om gevlucht. Is God dan wel almachtig? En waarom heeft Hij later niet de tirannie van de Vikingen weten te voorkomen?

Wat moeien gelovigen in zo'n situatie nog met de boodschap van een 'almachtige God'? Ik zou graag het antwoord hebben willen horen van iemand als Lebuinus of van Liudger; maar misschien mag ik gerust stellen: Gods werk ging door, ondanks tegenwerking die immers voorgezegd was? De Lage Landen zijn geleidelijk aan verder gekerstend, al kunnen we onmogelijk Liudger 'de voltooiër' daarvan noemen. De voor 'Rome' zo kenmerkende stijl van het compromis met bepaalde heidense gewoonten

vooral gestimuleerd door de 'zendingspaus Gregorius I de Grote (590) werd **ook** hier steeds meer gezien.

g. De Heliand

Van Liudgers preken zelf kennen we geen afschriften. Wel kan men aannemen dat de tekst van de beroemde *Heliand* enigszins de boodschap vertolkt van de verkondiging die onder de Saksen (en dur zeker uit de mond van Liudger, in samenwerking wellicht met Bernlef, de zanger) te horen is geweest.

In dit 'heldendicht' wordt het leven van Jezus bezongen. L. Praarnsma vertelt er het volgende over: 'De Heiland wordt hierin voorgesteld als de sterkste van alle koningen, wiens voorvaders woonden in de Bethlehernburch, nu bezet door Romeinen en half-Joden, hertogen uit de burch van Rome. Hij trekt door het land en verzamelt zijn gevolg om zich heen, voornamelijk in de noordelijke gouw van Galilea; maar in de zuidelijke gouw van Judea verzetten zich de trouwelozen. Hij overwint echter, maar op een zeer merkwaardige wijze. Hij lijdt en hij sterft, doch op deze wijze daalt hij af in de hel en overwint de macht der duisternis.'⁴⁴

Dit heldendicht is voor literatuur-historici aanleiding geweest tot diverse speculaties. De onbekende dichter kreeg natuurlijk vele namen; een van de taalgeleerden denkt daarbij zelfs aan... Bernlef.⁴⁵ Anderen zeggen dat het ontstaan is ten tijde van Lodewijk de Vrome, en dan wordt het wel wat moeilijk om de Fries-Groningse bard als auteur te beschouwen.

Afgaande op de inhoud van de *Heliand* valt op dat Christus als koning wordt getekend, maar al is de kleur typisch 'locale' toch afwijkend van alle Germaanse vorsten door lijden en sterven tot overwinning komt.

Medewerkers in Gods rijk

Karel de Grote zullen we niet op het voetstuk plaatsen van een theocratisch vorst, hoewel hij met zijn hof wel eens in die termen moet hebben gedacht. Karel is wel een instrument geweest dat zich heeft laten gebruiken door de Koning der koningen om mee te werken aan de bouw van Gods kerk in West-Europa. Ons werelddeel heeft een unieke tijd meegemaakt tijdens en na de regering van deze vorst. Al moeten we zijn persoonlijk- en familieleven kritisch blijven bezien, bijv. het feit dat hij hoewel gehuwd meerdere bijvrouwen/bijzitten had.

Liudger gaan we niet verheffen tot 'heilige', zoals Rome doet.' We zullen hem dankbaar herdenken, ook als instrument in Gods Hand. En temidden van 'een ontaard en verkeerd geslacht' gewagen van Gods grote werk ter verlossing van zonden door Jezus Christus, de Koning die tevens Profeet en Hogepriester is. Wiens rijk niet samenvalt met een van de rijken van deze wereld, maar wiens rijk dwars door onze geschiedenis heen zal breken en uit alle volken en staten onderdanen zal recruterend.

H. Veldman

³³ In de *ND-Variant* van 24 december 1987 schreef Sybe Bakker een boeiend verhaal getiteld 'Ontmoeting met Bernlef'.

³⁴ Over de Groningse proosdijen en proosten vertelt I. Hamming in *a.w.*, pag. 14-18 een aantal saillante aspecten

³⁵ In de 9e eeuw is de prediker *Ansgar* (801-865) rondgetrokken door de landen van de Vikingen; wellicht mee door zijn vredesboodschap is er wat meer rust gekomen in N.W.-Bilropa, waar 'de woede der Noormannen' echter de stad Hamburg nog had getroffen in 845.

³⁶ Over de ontwikkelingen van het 'eigen-kerken' fenomeen kan men goed terecht in C.C. de Bruin, *a.w.*, pag. 19, 26-28, 36 en 39.

³⁷ Er is sprake van dat Karel de Grote al in 785 overging tot het instellen van acht bisdommen in het veroverde Saksenland; mocht dat inderdaad een feit zijn geweest dan is Liudger dus niet de eerste bisschop van Münster geweest; de schaarse gegevens wijzen taaar Bernrath, een vriend van Alcuin, aldus pater Bruna in *a.w.*, pag. 33.

³⁸ Op de 2e maart wordt in heel Westfalen onder de rooms-katholieke bevolking nog altijd Liudgers persoon en werk feestelijk herdacht.

³⁹ Eddius Stephanus, *a.w.*, 112, 113.

⁴⁰ Zie over de ketterij van het adoptianisme C.C. de Bruin, *a.w.*, pag. 26, 47, 50, 51.

⁴¹ Eddius Stephanus, *a.w.*, pag. 113

⁴² Alcuin, *The Bishops, Kings and Saints*, pag. 130 v.; geciteerd via Jelsma, *n.w.*, pag. 7h.

⁴³ *Vita Lehuim Antiqua*, geciteerd via Jelsma, pag. 66.

⁴⁴ Praamsma, *a.w.*, pag. 230

⁴⁵ J.J. van Weringh heeft in zijn uit 1965 daterende dissertatie *Heliant and Diatesseron* de veronderstelling gewaagd dat Bernlef de auteur is van de *Heliand*.

⁴⁶ Liudgers leven is beschreven door zijn neef Altfried in de *Vita Liudgeri*. Altfried was de zoon van een zuster van Liudger. Hij werd na Liudger de derde bisschop van Münster.

GEKNIPT VOOR VANDAAG

LEVENSWAARDERING

Er is verschil tussen het dienen van God en godsdienstoefening, tussen religie en cultus. Het begrip religie is veel breder dan dat van cultus. De cultus beoefenen we slechts in onze aanbidding van God. Ook daarbuiten is er een gemeenschap met God. We kunnen religieus zijn in ons hele leven, met al ons werken en genieten. Onder religie versta ik namelijk de gemeenschap met God, in alle omstandigheden en mrt welk werk we dan ook bezig zijn. Dus het met God zijn, mrt Hem verkeren bij alle dingen.

Ik wil niets weten van een blijvende tweedeling tussen de genade van God in Jezus Christus en het leven, tussen religie en het deelnemen aan het leven, tussen christendom en cultuurwaardering. Gevolg hiervan moet natuurlijk wezen een levenswaardering over de hele linie.

In calvinistische kring werd die levenswaardering dan ook altijd naar voren geschoven. En wel in tweeërlei zin. Je hebt de levenswaardering van de genietier, die uit het leven haalt wat hij kan, de levenskunstenaar, die de waarde verstaat van het 'pluk de dag.' Aan de andere kant heb je de man, die het leven waardeert, omdat hij daarin veel mag doen en voor zijn deel invloed op de wereld uitoefenen kan. Je ontmoet die tweeërlei levenswaardering bijvoorbeeld in het boek Prediker voortdurend.

In calvinistische kring kende men levenswaardering in beide vormen. Men meende het leven te mogen genieten en men meende het ook te mogen gebruiken om invloed uit te oefenen. Men meende een roeping te hebben om te streven naar kerstening van het leven in al zijn vormen en verhoudingen.

Enige tientallen jaren terug werd die levenswaardering sterk gepropageerd. Maar de laatste tijd is er enige aarzeling. Het oorspronkelijke elan is wat gezakt. Het leven liet zich niet zo makkelijk reformeren naar de zin van Christus als men oorspronkelijk had gehoopt. Ook zag men heel goed het gevaar van de levensgenieting. Verder staat de calvinistische groep niet buiten de beweging die allen in deze tijd aanraakt. We delen allen in een zekere ontgoocheling. De cultuur is over her algemeen zo weinig christelijk beïnvloed. We hebben zo weinig de zonde kunnen keren. Van heiliging van het leven in brede zin is zo weinig sprake. De geest van zelfhandhaving is in de wereld zo sterk gebleven en opnieuw doorgebroken, er werken zoveel demonische factoren. We kunnen niet meer geloven aan het koninkrijk Gods als een factor die niet alleen maar transcendent maar ook immanent is. En voorzover we dan in geloof vasthouden aan het koninkrijk van God, verwachten we dat pas aan het eind van de geschiedenis.

Van een inwerking door de geest van dat koninkrijk in deze wereld, zo, dat daardoor de verhoudingen veranderen en christelijk gestempeld worden, durven we niet meer te spreken. We hebben geleerd de terreinen te verdelen. Aan de ene kant ligt het terrein van de cultuur, aan de andere kant dat van het geloof in Jezus Christus. Ze hebben ieder een eigen geest en hun eigen wetten. Christendom en cultuur blijven twee elementen van verschillende oorsprong, die elkaar alrijd vreemd blijven en zich niet laten mengen.

We kunnen die constructie wel blijven afwijzen, maar de situatie daarachter heeft ook ons niet onberoerd gelaten. Het lijkt dan ook wel alsof je met je gedachten over een christelijke cultuur, en in verband daarmee over christelijke levenswaardering, in deze wereld verlegen staat.

Naar: S.G. de Graaf, 'Christus en de wereld'. 1939.

BIJSCHOLING VOOR BOUWVAKKERS

Ze schieten links en rechts als paddestoelen uit de grond. De boeken over gemeenteopbouw. Een kerkelijk modeverschijnsel? Enigszins wel, lijkt me. Maar wel een heel nuttig fenomeen! Onder de lezers van dit blad zullen waarschijnlijk de bijdragen van dr. M. te Velde de grootste bekendheid genieten (*Gemeenteopbouw I en II*). Wie hiervan kennis heeft genomen heeft gemerkt, dat Te Velde de zaken zeer gedegen en breedvoerig aanpakt. Zodat volgens aankondiging pas in het derde deel breder op de praktijk van het gemeente-werk zal worden ingegaan, aan de hand van een gemeente-werk-plan.

Daarom is het plezierig voor hen die Te Velde aan de wijdloperige kant vinden, ook gebruik te kunnen maken van een boek dat korter door de bocht gaat. Ik doel op de bijdrage van J.A. Knepper sr., die de titel draagt: *Een geestelijk huis van levende stenen. Gemeenteopbouw in de praktijk rond het jaar 2000*. Uit de ondertitel kan terecht geconcludeerd worden dat Knepper veel aandacht geeft aan de praktijk van de gemeenteopbouw. De achterzijde van het boek vermeldt, dat de auteur voor zijn pensionering werkzaam was in het bedrijfsleven en in het onderwijs. Tevens was hij lange tijd ouderling in één van de Gereformeerde Kerken. De man van bedrijf, school en pastoraat verloochent zichzelf in zijn boek nergens. Hij heeft zijn ervaringen in de diverse werkkringen op een gelukkige wijze laten samenvloeien en het resultaat is een steiger die stáát. Gemeenten en kerkeraden doen er goed aan bij de opbouw van de gemeente van deze steiger gebruik te maken.

Na de eerste twee verkenningen volgt een twaalfstal hoofdstukken waarin één of meer voorbeelden gegeven worden uit de praktijk van de gemeenteopbouw. Een systematisch onderzoek naar de praktijk van de gemeenteopbouw bij de Gereformeerde Kerken was begrijpelijkerwijs onuitvoerbaar. Toch heeft Knepper heel wat materiaal uit binnen- en buitenland weten te verzamelen. De creativiteit van de auteur heeft daar naar mijn indruk nog het nodige aan toegevoegd. De vele ideeën en tips zetten niet alleen de bijzondere ambtsdragers maar alle gemeentelieden aan het denken en aan het werk. Een welkome bijscholing voor bouwvakkers (m/v)! De dragende gedachte van al het gebodene is, dat de vele activiteiten binnen een gemeente vragen om samenhang, om een vast plan, om een weloverwogen methode. En dus om een *beleidsplan*, gebaseerd op een doordachte analyse van het plaatselijk gemeentelijk leven.

Uit het vele selecteer ik bij wijze van voorproefje het volgende. Knepper doet de juiste observatie, dat van de

kerkleden van twintig tot dertig jaar meestal slechts een enkeling op een of andere wijze actief is in het kerkelijk leven en draagt ideeën aan daar via gerichte kadervorming iets aan te doen (39-42). Wie aanvankelijk wat sceptisch staat tegenover de waarde van een beleidsplan wordt hardhandig wakker geschud: 'Gemeenteopbouw zonder beleid is heel goed mogelijk. Het heeft ook een naam: de brandblusmethodiek'. Overtuigend zet de auteur de voordelen van een beleidsplan op een rij. En het gebruikelijke praktijkvoorbeeld geeft een indruk van de mogelijkheden die er zijn (47-50). Sterke nadruk legt de schrijver op de noodzaak van vorming en toerusting.

Om de in het beleidsplan naar voren komende opleidings- en vormingsbehoeften om te zetten in concrete maatregelen wordt voorgesteld om een *Commissie Vorming en Toerusting* (CVT) in het leven te roepen. Deze commissie kan tegelijkertijd het (nu inderdaad vaak onsamenhangende) werk van de diverse studieverenigingen meer op elkaar doen afstemmen in een gezamenlijk bijbelstudieproject. Knepper wil de CVT ook verantwoordelijk maken voor het jaarlijks verschijnen van de brochure *Vorming en Toerusting* (95-104). De schrijver komt in het hoofdstuk waarin hij deze voorstellen doet helemaal 'los'!

Wel rees bij mij de vraag of er tussen de schrijver en werkgroep gemeenteopbouw nog contact is geweest over deze voorstellen. Passen de voorstellen-Knepper in het gemeente-werk-plan (ook daarvan is reeds een afkorting bekend: het GWP) dat in *Gemeenteopbouw 3* gepresenteerd zal worden? Of krijgen we over enige tijd weer net iets anders gerichte voorstellen op tafel? Anders gezegd: past de CVT van Knepper in het GWP van Te Velde?

Met het oog op het evangelisatiewerk wordt de aardige suggestie gedaan, om geen drukwerk bij mensen in de brievenbus te stoppen, maar een persoonlijke brief met een cassettebandje (132-135).

Een boek dat vernieuwende ideeën bevat, roept natuurlijk ook hier en daar vragen op. Het is geen boek om klakkeloos en integraal na te volgen, het is veel meer een werkboek waaruit 'met beleid' geselecteerd kan worden met het oog op de eigen plaatselijke situatie. Zo zouden kerkeraden, die nog met de schriftelijke vastlegging van beleid moeten beginnen, een start kunnen maken bij een bepaald deelterrein: bv. de pastorale zorg voor de jeugd. Juist omdat Knepper geen pasklare blauwdruk biedt lijkt de (zelfs cursief gedrukte) uitspraak 'Als het niet gebeurt, zoals we de vorige hoofdstukken beschreven hebben, dan gebeurt er niets!' (130) enigszins uit de rails te lopen.

De opbouw (!) van de hoofdstukken kon me niet altijd

overtuigen. Verschillende malen viel me op, dat in een hoofdstuk paragrafen voorkomen, die een wat verwaalde indruk maken. Zo wordt in hoofdstuk 5 (Analyse) opeens een maatschappij-analyse (42-44) geleverd. Hoort deze op zichzelf nuttige analyse thuis in een hoofdstuk waarin het gaat over de stand van zaken in de plaatselijke kerk? Is het wel juist om in hoofdstuk A (Vorming van beleid) een paragraaf of te nemen over het huisbezoek (51-53)? Het valt niet goed in te zien wat de paragrafen over getalsmatige gemeentegroei en gezinsvorming (84-88) te zoeken hebben in het negende hoofdstuk (over leiding geven in de gemeente).

Nog een paar andere kleinigheden. Bestond de gave van de profetie in de nieuwtestamentische periode uit de gave om de geschonken openbaring uit te leggen (59)? Het ging om meer. Profeten ontvingen nieuwe openbaringen en konden uitspraken doen over de toekomst (Hand. 11,28; 1 Kor. 14,30; Op. 1,3).

Knepper betoont zich een pleitbezorger van het kringgebed (B 14-116). De verwijzing naar Daniël 2: 1 is m.i. wel wat gezocht. Voor sommige Gereformeerde Kerken in het buitenland is het kringgebed een vanzelfsprekende zaak. Dat maakt voorzichtig bij de beoordeling. Kerken hebben hun eigen geschiedenis. Juist daarom is het de vraag of het kringgebed werkelijk zal wortelen in de Nederlandse gebedspraktijk. Mijs inziens is dat ook niet nodig. De soms onderliggende gedachte, dat de onderlinge gemeenschap minder sterk is, wanneer één van de aanwezigen voorgaat in gebed lijkt me in ieder geval een misvatting. Is het niet een diepe demonstratie van eenheid, wanneer de mond van één de mond van allen is? Ik weet het niet: heeft het kringgebed, dat samenbinding beoogt, ook niet iets versnipperends in zich?

Bij de grote gemeenten is Knepper over het instituut van de gemeentevergadering weinig tevreden (109). Jammer genoeg ontbreken hier suggesties tot verbetering. Aparte aandacht voor een groep broeders en zusters, die wij met een lelijk woord 'de rand' van de gemeente noemen, ontbreekt. De schrijver richt zich sterk op kader en kadervorming. Terecht acht hij vorming en toerusting van groot belang. Gelukkig zijn er velen, die zich willen laten toerusten. Maar een levensgroot probleem is: hoe schakel je bij de gemeenteopbouw al de gemeenteleden in, ook degenen die – bij wat voor activiteit ook – zich vrijwel nooit laten zien?

Laten we ons er verder van bewust zijn, dat het gebrek aan kennis en inzicht, dat bij veel kerkleden te constateren valt, niet alleen is weg te nemen door kadercursussen, door trainingen of door andere vormen van gezamenlijke bezinning en studie. Naar mijn mening is het nog belangrijker dat in het dagelijks leefpatroon christenen bezig zijn met zelfstudie en vorming. Als daar geen verbetering in komt, ben ik bang dat zal blijken dat het gebrek aan kennis zich niet laat weg-organiseren.

Wie van de 'gemeenteopbouw' niet het recept tegen alle kwalen verwacht kan er veel baat bij hebben. Een nieuw werkseizoen nadert met rasse schreden. Als gemeentele-

den en kerkeraden, studieverenigingen en evangelisatiecommissies er snel bij zijn, dan kunnen zij met het oog op dat nieuwe seizoen nog net een stimulerend bad nemen in 'Knepper'.

G. Gunnink

N.a.v.: J.A. Knepper sr., *Een geestelijk huis van levende stenen. Gemeenteopbouw in de praktijk rond het jaar 2000.* (serie: Pastoraal Penseel) Uitg. Oosterbaan & Ze Cointre R.V. - Goes 1991, 152 pag. Prijs f 16,75.

ds. G. van den Brink
ds. H.J. van der Kwast

Een kerk ging stuk

Relaas van de breuk die optrad binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in de jaren 1967-1974

245 pagina's, f 39,75

Verkrijgbaar bij de boekhandel.
Een uitgave van

Buijten & Schipperheijn
Valkenburgerstraat 106, 1011 NA
Amsterdam, tel. (020) 623 66 12

GELOOF *EN* ERVARING

Momenteel wordt er veel gesproken over de noodzaak van 'geloofsbeleving'. En wie zal ontkennen dat het geloof *beleefd* moet worden, wil het een levend geloof zijn. Daarbij komt herhaaldelijk de vraag aan de orde, hoe we ons geloof 'ervaren', waaraan onlosmakelijk verbonden is de vraag naar de *iei-houding* van geloof en ervaring.

Een boek, op de realiteit gericht.

Onlangs – op 11 juni – promoveerde drs. J.W. Maris aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn op een proefschrift *Geloof en ervaring, van Wesley tot de Pinksterbeweging*. Daarmee snijdt hij bepaald niet een 'akademische kwestie' aan, maar springt met zijn boek midden in de realiteit. Deze realiteit dat Pinkstergroepen en opwekkingsbewegingen een grote zuigkracht uitoefenen, met name ook op de jeugd van de kerk.

Laat ik met de deur in huis mogen vallen: ik vind dit een knap en overtuigend proefschrift, populair gezegd: een best boek. Al staan er veel citaten, vooral in het Engels en Duits in, laat dit niemand afschrikken. Dit boek is voor elk meelevend kerklid leesbaar.

Dr. Maris brengt ons eerst binnen in de wereld van John Wesley, die sterk op de religieuze ervaring was gericht. Tegelijk was hij hang voor geestdrijverij. Toch zwichtte hij te gauw voor bijzondere getuigenissen en krachten (58). Voor de groei in het geestelijk leven is hij hem niet de geloofsrelatie met God en het geloof in het Woord bepalend, maar het – als rechtstreekse werking van de Heilige Geest – ontvangen van bepaalde ervaringen. Bij hem gaat de ervaring dan ook vooraf aan het geloof (66).

Heiligings- en Pinksterbewegingen

In deze lijn gaat de zogenaamde 'heiligingsbeweging' van de negentiende eeuw, die uitmondt in onze eeuw, verder. De auteur geeft daarvan een deskundige en heldere beschrijving, ook wat de onderlinge verschillen betreft. Hij komt tot de conclusie: 'Gepaard aan de meerwaarde die de ervaring heeft Roven het geloof gaat een zodanig spreken over de Heilige Geest, dat het kennen van de Heilige Geest een meerwaarde heeft boven het kennen van Christus' (125).

In een volgend hoofdstuk schetst Maris het ontstaan van de Pinksterbeweging, die sterke nadruk legt op de gaven van de Heilige Geest, met name het spreken in tongen. Tussen de Pinksterbeweging en allerlei charismatische vernieuwingsbewegingen valt geen waterdichte scheiding te maken. Zo wordt het onstuimig begin getekend: 'Er was sprake van luid geschrei en geroep, van dansen en springen, van op de grond liggen op het podium, van ach-

terover vallen over de traptreden, van onophoudelijk tongenspreken, meestal zonder vertolking, terwijl niemand het verstond' (131).

Deze excessen worden door pinkstervoorgangers van het eerste uur als verkeerd erkend. Zo wordt van de beweging in India gezegd dat ze in smaad en schande is geëindigd. Daarom is het goed dat de auteur van dit boek niet bij deze excessen blijft staan, maar de wortels van deze beweging aan het licht brengt. 'Waarom de beweging zo'n geweldige invloed heeft gekregen, is niet te omschrijven zonder het woord "ervaring". Hier wordt meer geboden dan een boodschap, meer dan een "leer" en dat is precies waarvoor de mensen open blijken te staan' (132). Het gaat om een geestelijke honger bij de mensen, die een 'ervaring' wensen: Pinksterervaring. Rij allerlei onderling en groot verschil blijft als grondovertuiging: 'Maar *allen* geloven *dat de tongen zowel als andere gaven van de Geest nu aan de Gemeente van Christus worden teruggegeven*' (134).

Maris geeft dan een uitvoerige beschrijving van allerlei 'ervaringen', die zich manifesteren ook op lichamelijk gebied: schreeuwen, sidderen, schokken etc. Maar in recentere ontwikkelingen is door velen daarvan weer afstand genomen. Met name de blijdschap echter houdt een sterk accent, zoals iemand betoogt: 'Het licht en de blijdschap op het gezicht van iemand, die de doop in de Heilige Geest ontvangen heeft, is met geen pen te beschrijven, de eerste zegen van deze ervaring is blijdschap' (143). Als een rode draad loopt door alles heen: de ervaring is gericht op de eisen *persoon*, want een mens is pas in staat Christus in het middelpunt te stellen wanneer hij eerst de ervaringen heeft ontvangen die hem *intens* en langdurig met zichzelf bezig doen zijn. 'Men kan zeggen: het christocentrisch doel is slechts bereikbaar via een sterk antropocentrische weg' (145). Vandaar dat de schrijver van dit proefschrift centraal stelt: dat *bezinning gewenst is op de verhouding van geloof en ervaring*.

We kunnen *zijn* breed en boeiend betoog nu niet op de voet volgen. Aan het eind daarvan komt hij tot de conclusie: 'Zoals het geloof ervaring impliceert en ervaringen slechts legitiem zijn als implicaties van het geloof in Christus, zo zijn beide, geloof en ervaring, gebonden aan het Woord van God' (261). Ervaringen buiten het Woord van God om dienen principieel en praktisch beschouwd te worden als degradatie van het Woord van God. Laatste zin: Zodra de *ervaring* niet meer leeft van het gelovig horen naar de Schrift, maar hoger wil stijgen dan het geloof, eindigt zij lager (266).

Tongentaal

Uiteraard geeft dr. Mans een grondige ontleding en bespreking van de tongentaal en andere charismata. Met name het heilshistorisch perspectief daarvan komt aan de orde. Hij concludeert: 'De wijze waarop de charismata – vooral tongentaal, maar ook profetie – in het boek Handelingen als *teken* fungeren, geeft de gemeente van onze tijd geen aanleiding eveneens deze charismata te zoeken, of ze te beschouwen als behorend tot het normale levenspatroon van een christen' (251).

Er valt **nog** meer van te zeggen, bijv. of men niet **tekort** doet aan de soevereiniteit van God in het verlenen van zijn gaven, wanneer men zou concluderen dat de bijbelse tongentaal vandaag niet meer voorkomt. Maar daarop gaan we nu niet verder in.

Er is namelijk **één** zaak die me in dit boek bijzonder interesseert: de wijze waarop de auteur 1 Korintiërs **13** uitlegt, **met** name de tekst dat profetieën zullen afgedaan hebben en tongen zullen verstommen (vs. 8). De gangbare exegese is dat Paulus bij het 'volkomene' dat komt, denkt aan de voleinding van de tijd: de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. In dat licht zijn al die bijzondere gaven onvolkomen. Nu heeft dit Schriftgedeelte me al langer bezig gehouden en het heeft me **verrast** dat dr. Mans tot een **uitleg** komt, die ik ook steeds meer geneigd ben als de juiste te zien. Wanneer Paulus namelijk de nadruk legt op het *blijven* van geloof, hoop en liefde, wil Maris niet exclusief aan de voleinding denken (249). Dat **ben** ik met hem eens. Paulus maakt hier temporele vergelijkingen van verschillende aard. Het zijn immers de Korintiërs zelf die met de verdwijning van deze gaven rekening dienen te houden. Anders zou het betoog van Paulus wel erg academisch zijn. Paulus wil hen immers de hogere weg van de liefde wijzen, die er geen moeite mee heeft, wanneer de speciale gaven verdwijnen, hier en nu. **Al** geeft Paulus geen 'historisch tijdstip' aan voor dit verdwijnen, het gebeurt toch in deze *bedeling* en niet pas op 'de jongste dag'. Daarom **zou** ik in de lijn van dit betoog van Mans **willen** stellen: Paulus relateert heel sterk de **tongentaal** en andere speciale gaven, omdat **zij** bezig zijn te verdwijnen. Ze zullen 'afgedaan' hebben. Maar blijven zullen: geloof, hoop en liefde.

Daaraan **wil ik** van mijn kant de opmerking verbinden: *waar en wanneer* blijven 'deze drie'? **Pas** op de nieuwe aarde? Of **spreekt** Paulus over wat op *deze aarde* gebeurt? Naar mijn overtuiging gaat het hem om de weg die de gemeente *vandaag* heeft te gaan. Want op de nieuwe aarde is ons geloof overgegaan in *aanschouwen*. Daar is dit, op Gods beloften gerichte, geloof niet meer nodig. Want de vervulling is er dan **volkomen**. En van de hoop **zegt** Paulus elders: **Hoop** die gezien wordt is **geen hoop**, want hoe zal men hopen op hetgeen men ziet? (Rom. 8 : 25). Op de nieuwe aarde is deze hoop immers niet meer nodig, want je hoopt **toch** niet op wat je ziet?

Nu wordt de liefde 'de **meeste**' genoemd. Natuurlijk, want de liefde blijft **op** de nieuwe aarde de volmaakte band tussen God en mensen en tussen al de zijnen onder-

ling. Daarom ben ik van mening dat Paulus hier werkelijk doelt op het 'vergaan' van de speciale Geestesgaven *bij de voortgang van de kerkgeschiedenis* en dat alle kerken genoeg moeten hebben aan geloof, hoop en liefde. Totdat de dag aanbreekt dat het geloof aanschouwen wordt, de hoop vervuld wordt en de liefde eeuwig blijft.

Laat ik dit mogen illustreren met wat prof. dr. A. van Veldhuizen hierover op fijnzinnige wijze lang geleden geschreven heeft: '**Op** het ogenblik verbinden **ons** drie dingen met de wereld der toekomst. Niet kennis, niet profetie, niet tongen die ophouden, doch het **welbekende** drieluik, dat we de Christelijke gratieën, meer, de Christelijke weerspiegeling van de genade kunnen noemen: geloof, hoop en liefde. Maar geloof en hoop, hoe heerlijk ook, het zijn de klompen, die de landman aan het doel brengen, doch dan buiten de deur blijven staan, **maar** de liefde gaat mee naar binnen in die plaats, waar we de liefde van Christus verstaan en de werkelijkheid er van **zien**, dat God liefde is' (*Tekst en Uitleg, Korintiërs, Groningen 1917*, bl. 108).

Laat ik met dit fraaie citaat de bespreking van dit prachtig proefschrift over geloof en ervaring mogen **besluiten**.

W.G. de Vries

N.a.v.: J.W. Mans, *Geloof en ervaring*. Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden. Prijs f 49,50.

PREDIKING EN TOEËIGENING VAN HET HEIL I

Wie de geschiedenis van de samensprekingen nagaat, die na de Vrijmaking op deputatenniveau tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en onze kerken zijn gehouden, ontdekt dat er steeds weer over de prediking gesproken is.' Van christelijke gereformeerde zijde is dit belangrijke onderwerp voortdurend aan de orde gesteld, omdat men meent dat in de prediking, zoals deze in onze kerken plaatsvindt, geen recht wordt gedaan aan wat men aanduidt als 'de toeëigening des heils'.

Omdat mij gebleken is dat lang niet altijd duidelijk is, wat daarmee bedoeld wordt, wil ik proberen nader aan te geven wat de Christelijke Gereformeerde Kerken onder die toeëigening van het heil in verband met de prediking verstaan, terwijl ik vervolgens een poging wil doen een en ander te taxeren.

Het werk van de Geest in ons

Hei woord 'toeëigening' kan men op twee manieren gebruiken.² Wij kunnen het bezien in de zin van: iemand iets doen toekomen, iemand iets schenken. Wij kunnen het ook gebruiken in de betekenis van: jezelf iets eigen maken, iets voor jezelf in bezit nemen.

In het bekende Doopsformulier vinden wij de eerste betekenis, wanneer gezegd wordt dat de Heilige Geest ons toeëigent wat wij in Christus hebben. De tweede betekenis treffen wij aan in antwoord 61 H.C. (oude versie), wanneer beleden wordt dat wij de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus ons niet anders dan alleen door het geloof kunnen toeëigenen.

Rij het thema 'prediking en toeëigening van het heil' gaat het vooral om de eerste betekenis. De christelijk gereformeerden verstaan onder deze 'toeëigening' het **toepassen**-werk van de Heilige Geest. Zij leggen er nadruk op dat Christus gepredikt moet worden in al zijn rijkdom. Niet alleen in zijn heilsverwerving voor ons, maar ook in zijn **heilsbediening in ons**.³ Bij deze heilsbediening in ons gaat het om het werk, dat Christus in ons volvoert door zijn Geest.

De Christelijke Gereformeerde Kerken willen volle ernst maken met wat Calvijn in zijn *Institutie* boven het eerste hoofdstuk van het derde boek schrijft: 'Dat hetgeen over Christus gezegd is, ons ten voordeel is door de verborgen werking des Geestes'. Een mens deelt niet zo maar in het heil, dat verworven is. Ook bij het delen in het heil zijn wij geheel op God aangewezen.

De gereformeerde belijdenisgeschriften leggen er de na-

druk op, dat het de *Heilige Geest* is, die ons toeëigent wat wij in Christus hebben. Uitvoerig spreken zij dan ook over het werk van de Heilige Geest. Wanneer de Christelijke Gereformeerde Kerken zeggen dat zij willen staan voor 'het schriftuurlijk-confessioneel beginsel', dan gaat het om dit onderwijs van de belijdenis. 'De bedoeling is heel eenvoudig aan te geven dat wij ons in elk opzicht willen houden aan Schrift en belijdenis. Dat is een eenvoudige, maar belangrijke opdracht. Als zodanig betekent dit verzet tegen elk theologisch systeem van welke aard ook. Het betekent ook dat we aan Schrift en belijdenis in alle kerkelijke arbeid – prediking, catechese en huisbezoek – recht willen doen.'

In de prediking moet dit 'schriftuurlijk-confessioneel beginsel' ten volle gehonoreerd worden. Het toepassende werk van de Geest moet ten volle aandacht krijgen. Daarbij is niet alleen de vraag aan de orde, hoe een mens deel krijgt aan het heil en deel houdt aan het heil, maar ook de vraag, welke ervaringen de Heilige Geest de mens die in het heil gaat delen en daarin blijft delen, doet doormaken.' Wat korter gezegd: 'Bij de toeëigening van het heil gaat het in het bijzonder om de weg die de Geest met de mens gaat die in het heil deelt.'⁶

De Christelijke Gereformeerde Kerken zien **deze** aandacht voor de heilsbediening in ons, voor het toeëigenen van het werk van de Geest, als een zeer belangrijke zaak. Waar deze aandacht gemist wordt, verarmt het geloofsleven, dreigt het gevaar van de vanzelfsprekendheid, wordt geen geestelijke leiding gegeven in de prediking.

Zij menen dat zij deze aandacht als een kostbaar pand hebben te bewaren, een pand dat uit de oude Afgescheiden Kerk naar haar toegekomen is.⁷

Onderscheidende prediking

Om antwoord te vinden op de vraag, wat dit alles nu koncreet voor de prediking betekent, hen ik te rade gegaan bij publikaties van vooraanstaande voorgangers in de Christelijke Gereformeerde Kerken als ds. J.H. Velema, prof. dr. W.H. Velema en wijlen prof. W. Kremer. In publikaties hebben zij zich uitdrukkelijk met het thema van de prediking en de toeëigening van het heil bezig gehouden.

Duidelijk wordt dat men van oordeel is dat prediking, die recht wil doen aan het werk van de Heilige Geest, **onderscheidende prediking** zal moeten zijn. De gemeente is niet een groep van toehoorders, zij is **verbondsgemeente**. De Here Zelf heeft door zijn Woord deze relatie tussen

Zich en de gemeente gelegd. Hij komt naar haar toe met zijn beloften en eisen. De gemeente staat 'onder het Testament op zegel'.⁸

Maar – en dat wordt geaccentueerd – deze verbondsrelatie impliceert niet, dat men in feite ook de geestelijke weldaden die de Here voor zijn verbondsvolk heeft, bezit. Om daadwerkelijk in het beloofde heil te delen, is de *persoonlijke* geloofsrelatie noodzakelijk, moet het komen tot een persoonlijk 'inwilligen' van het verband.

Juist daarom moet er in de prediking volle aandacht rijen voor het werk van de Geest, die het geloof werkt en ons toeëigent wat wij in Christus hebben. Men benadrukt de noodzaak van persoonlijk geloof én de onmisbaarheid van het vernieuwende werk van de Heilige Geest. 'Aan de Bondelingen moet voorgehouden worden de verbondseis, nl. de oude natuur doden en in een nieuw godzalig leven wandelen. Deze verbondseis, die inhoudt de noodzaak van het Verbond in te willigen, kan alleen opgevolgd worden uit kracht van de Verbondsbeloofte. Hier is plaats voor de echte Schriftuurlijke Verbondsbeleving, waarbij de Bondeling persoonlijk werkzaam dient te worden met de eisen en beloften des Heeren.

De belofte des Heeren is geen zandgrond, waarin ik zou wegzinken, omdat ik niet zou weten of die belofte mij wel toekomt; aan de andere kant is deze belofte ook geen vaste grond, waarop ik kan gaan slapen de slaap des gerusten: maar deze belofte is een pleitgrond, waarop ik de Heere mag manen, waarop ik de Heilige Geest mag smeken ook mij toe te eighen, wat ik in Christus heb...⁹

Wij mogen niet de indruk wekken: wie in het verbond is, deelt automatisch ook in het heil, bondelingen zijn 'van nature' geen gelovigen. Wij mogen dan ook niet 'de genade over de natuur zetten en de bondeling aanspreken als ware hij een gelovige'. Integendeel: 'De prediking dient te liden tot het besef, dat radicale vernieuwing van de handeling naar het verbond moet, mag en kan geschieden, juist omdat God het verbond in ons en onze kinderen aanging. Dit moet juist als *evangelie* ten volle verkondigd worden.'"¹⁰

Prediking, die onderscheidend is, rekent vervolgens ook met de 'zeer realistische *gemeentebeschouwing*'¹¹, die in Zondag 31 H.C. te vinden is. Daar wordt gesproken over gelovigen, ongelovigen en huichelaars. In de prediking moet verdisconteerd worden dat er in de gemeente ongelovigen en huichelaars kunnen zijn. 'We mogen maar niet denken: al; het Woord zuiver bediend wordt, dan komen die hypocrieten en ongelovigen vanzelf wel openbaar, Ze worden automatisch 'uitgezuiverd'.¹² Nee, zij moeten in de prediking aangesproken worden en hun moet Gods toom en het eeuwige oordeel worden aangezegd.

Daarbij moet men niet vergeten dat de apostel Paulus in zijn eerste brief aan de Korintiërs in de gemeente onderscheid maakt tussen 'natuurlijke' mensen, die de Geest niet hebben én 'geestelijke' mensen, die wel geloven. Maar ook deze 'geestelijke' mensen kunnen 'vleselijk' zijn, nog 'onmondigen in Christus'. Zij moeten 'volmaakt' worden. 'Tussen deze variaties in de gemeente be-

weegt zich de prediking. En zij moet met deze verscheidenheid grotelijks rekening houden en deze doelbewust dienen, aangezien het Gode behaagt door de dwaasheid der prediking zalig te maken, die geloven.'"¹³

Ontdekkende prediking

Prediking die uitgaat van de onmisbaarheid van het werk van de Geest, zal ook altijd ontdekkende prediking zijn. De gemeente mag niet in valse gerustheid leven en zichzelf bedriegen. Ook moet zij verder komen op de weg van geloof en bekering. 'Ontdekkende zonde moet worden aangewezen en de zondaar ontmaskerd. Gods vinger moet in de prediking: uitgestrekt kunnen worden naar de kerkganger: Gij zijt die man. Die ontdekking is niet een zaak van één keer. Een gelovige moet steeds dieper ontdekt worden – ontdekt aan zijn eigengerechtigheid, ongelovigheid, onbekeerlijkheid, zelfverlossingsdrang, wereldzin, gemakzucht, traagheid, activisme etcetera.'¹⁴

Juist omdat de toeëigening mensen raakt, moet in de prediking 'het geestelijk portret' van deze mensen getekend worden. 'Dat gebeurt niet om dit portret als normatief voor te stellen. Het portret is niet normatief. Het moet tot verandering in hun leven komen. Het portret is – om een uitdrukking van H. Jonker te gebruiken – als insprekingspunt wel van betekenis. Zo is de mens voor wie het heil bestemd is. eraan toe. Hier bevindt hij zich. Hier wil de Geest hem aangrijpen en bekering, groei en bloei brengen. Beslissend is uiteraard het verschil tussen wedergeborenen en niet-wedergeborenen, tussen gelovigen en ongelovigen.'¹⁵

In dit verband worden enkele gestalten genoemd, die een belemmering zijn voor de toeëigening van het heil. Op die gestalten heeft de prediking in te gaan. Genoemd worden mensen voor wie het geloven een vanzelfsprekendheid is; mensen die met Demas de tegenwoordige wereld hebben liefgekegen; mensen die alleen op eigen ervaringen bouwen: mensen, die lijdelijk, drukdoenerig, depressief, twijfelend en afkerig zijn." De prediker moet deze situaties en houdingen kennen. 'Hij kan ze op het juiste moment en op de juiste plaats ter sprake brengen. Uiteraard is het niet de bedoeling om in elke preek elk van deze typen te schetsen en aan te spreken. Vanuit een bepaalde tekst kan er op een of meer van deze houdingen licht geworpen worden.'¹⁷

Bevindelijke prediking

Prediking die recht doet aan het toepassende werk van de Geest, is ook bevindelijke prediking. Hierbij gaat het niet om wat de mens ervaart en voelt, maar om wat de Geest ons doet ervaren en voelen, wanneer Hij in ons hart en leven aan het werk is.

In de prediking mag het heilshistorische niet verwaarloosd worden. Maar: 'De zuivere prediking is zowel heilshistorisch als heilsordelijk.'¹⁸ In de prediking moet aandacht zijn voor de voortgang van Gods heilswerk in de geschiedenis van zijn volk, maar daarmee is de prediking niet klaar. Binnen het kader van het heilshistorische

zal in de prediking ook plaats moeten zijn voor het heilsordelijke.

'De Schrift laai niet alleen zien hoe God de Here zijn heil doet komen door de openbaringsgeschiedenis heen en hoe daarin de Christus komende is. De Schrift spreekt over dit niet alleen. Zij laai ook licht vallen op de ontvangen van de openbaring en spreekt duidelijk over de wijze, waarop en waarin deze openbaring weerklank moet vinden in de harten. Met andere woorden er is niet alleen een heilshandelen Gods voor de mens, maar niet minder aan en in de mens.'"

Wanneer het gaat om de vraag wat dan als 'hevinding' in de prediking aan de orde moet komen, verwijzen de christelijke gereformeerden graag naar onze belijdenisgeschriften en met name naar de *Dordtse Leerregels*. Vooral in dit laatste belijdenisgeschrift vinden wij 'vele bouwstenen voor de bevindelijke prediking.*' De weerklank van de openbaring in het hart en leven wordt door de Leerregels heel pastoraal aangewezen.

Zij zeggen immers dat de uitverkorenen met een geestelijke blijdschap en heilige vreugde de onmiskenbare vruchten van de uitverkiezing bij zichzelf opmerken (I, 12). Zij spreken over een verzekerd worden, 'zij het niet bij iedereen even sterk en in gelijke mate' (I, 12), van een 'ervaren van de uitverkiezing' wat Gods kinderen tot ootmoed en aanbidding brengt (I, 13). Zij houden er rekening mee dat er mensen zijn, die het levend geloof in Christus of met vertrouwen met hart en ziel 'nog niet zo sterk bij zichzelf opmerken' en 'die toch niet zo ver in het gelovig leven voor de Here kunnen komen, als zij wel wilden' en zij wijzen deze mensen de weg (I, 16).

De Leerregels spreken ook over het wonder van de wedergeboorte en wat de Geest in ons en aan ons doet bij de wedergeboorte (III/IV, 11, 12). Zij tekenen hoe de wedergeborenen hongeren en dorsten naar de verlossing en hoe zij God een offerande brengen van een verbroken geest (III/IV, Veroord. 4). De Leerregels zeggen dat Gods kinderen zich voor Hem verootmoedigen en hun toevlucht nemen tot de gekruisigde Christus. Ook gaan de gelovigen steeds meer het vlees doden door de Geest der gebeden en door zich te oefenen in een godvrezend leven, terwijl zij vurig verlangen naar het bereiken van de volmaaktheid (V, 2). In V, 4 wordt gezegd dat bekeerden soms tot vreselijke zonden worden verleid en dat zij daarom voortdurend moeten waken en bidden. In V, 5 wordt beschreven, hoe zij met zulke zonden Gods toom opwekken en de Geest bedroeven en voor een tijd de genade niet meer ervaren. Ook wordt aangewezen, hoe Gods gunst over hen weer terugkeert.

In V, 11 wijzen de Leerregels erop dat de Schrift getuigt dat de gelovigen in dit leven tegen allerlei zondige twijfel te strijden hebben en dat zij in zware aanvechting het volle geloofsvertrouwen en de zekerheid van de volharding niet altijd voelen. In V, 12 wordt het leven van Gods kinderen getekend: zij kennen nederigheid, kinderlijke eerbied, een godvrezend leven, vurige gebeden, standvastigheid in alle strijd en ook blijvende blijdschap in God.

Wil de prediking schriftuurlijk-bevindelijk zijn, dan dient verdisconteerd te worden wat met name de Dordtse Leerregels zeggen over het leven van het geloof. Juist dit belijdenisgeschrift onderwijst ons over wat de Heilige Geest ons doet ervaren en voelen, wanneer Hij het heil aan ons bedient. Bovendien leren wij uit de Leerregels dat er grote verscheidenheid is in het leven van het geloof en in Gods weg met zijn kinderen.

Aan deze verscheidenheid mag de prediking niet voorbijgaan. De gemeenteleden moeten 'hun naam' horen noemen, zoals men wel zegt. De prediking moet het Woord bedienen 'in rapport met het hart van de zondaar-gelovige'.²¹ De mens met al zijn noden moet erin betrokken worden. Zo wordt de prediking werkelijk aansprekend.

Een prediking die licht werpt op wat de Heilige Geest Gods kinderen doet ondervinden, geeft geestelijke leiding. Die leiding moet gegeven worden. Wanneer de prediking geen geestelijke leiding geeft, schiet zij ernstig tekort." Men is er niet met te zeggen: geloof! Het leven van het geloof moet ook verkondigd en onderwezen worden.

Over de weg tot geloof en over de weg van het geloof kan in de prediking niet gezweven worden.

A.N. Hendriks

¹ Vgl. *Om de ware Katholiciteit der Kerk. Rapport van de commissie an besluit van de generale synode van Hoogetveen 1969, Groningen 1970: Rapport van de deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken, in: Acta van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Leeuwarden 1990. Barneveld 1990.*

² Vgl. C. Trimp, 'De toeëigening van het heil in het perspectief van historie en confessie', in: W.H. Velema (red.), *Delen in het heil*, Kampen 1989, p. 27.

³ J.H. Velema, *Wat is christelijk gereformeerd?*, 1947, p. 131. Vgl. W.H. Velema, 'Ervaring in de prediking; verrijking of vervlakking?', *Theologia Reformata*, XXX, nr. 1, p. 30. Vgl. ook W. Kremer, *Priesterlijke prediking*, Amsterdam 1976, p. 90: De aandacht in de prediking moet gericht zijn op 'de Drieënige God en Zijn heilsheschikking, heilswerving en heilsbediening...'

⁴ J.H. Velema, *Kerk tussen klem en knoop*, Utrecht 1967, p. 142, 143.

⁵ W.H. Velema, 'De toeëigening van het heil in de prediking', in: W.H. Velema (red.), *Delen in het heil*, p. 41.

⁶ W.H. Velema, 'De toeëigening van het heil in de prediking', p. 43.

⁷ Vgl. J.H. Velema, *Wat is christelijk gereformeerd?*, p. 83.

⁸ W. Kremer, a.w., p. 28.

⁹ J.H. Velema, *Wat is christelijk gereformeerd?*, p. 114.

¹⁰ W. Kremer, o.w., p. 29.

¹¹ J.H. Velema, *Wie zijn wij? Plaats van - informatie over - kijk op - de Christelijke Gereformeerde Kerken*, Amsterdam 1992, p. 92.

¹² J.H. Velema, *Wat is christelijk gereformeerd?*, p. 126. Vgl. W. Kremer, o.w., p. 25.

¹³ W. Kremer, a.w., p. 16.

¹⁴ J.H. Velema, *Wie zijn wij?*, p. 103.

¹⁵ W.H. Velema, 'De toeëigening van het heil', p. h1.

¹⁶ Vgl. W.H. Velema, 'De toeëigening van het heil', p. 62.

¹⁷ W.H. Velema, 'De toeëigening van het heil', p. 63.

¹⁸ J.H. Velema, *Wie zijn wij?*, p. 100.

¹⁹ W. Kremer, a.w., p. 87.

²⁰ J.H. Velema, *Wie zijn wij?*, p. 95. Vgl. W. Kremer, a.w., p. 25, 26.

²¹ J.H. Velema, *Wat is christelijk gereformeerd?*, p. 123.

²² Vgl. W. Kremer, a.w., p. 26

OVER HET 'INGEZONDEN' VAN J. MEIJER

Dri. J.P. de Vries maakte in het ND van 8 september jl. bezwaar tegen het 'Ingezonden' van br. J. Meijer uit Baarn, dat in ons nummer van 5 september jl. was opgenomen. Hij schreef daarover in een 'Open brief' aan het adres van de heer Meijer o.a.:

'...heeft het me (...) verbaasd, dat de redactie van *De Reformatie* uw stuk opnam zonder u eerst naar de instantie te verwijzen die door u wordt bekritiseerd, en zonder de hand in eigen boezem te steken. En als zc al de zaak van voldoende belang vond om een stuk van buiten de eigen redactie op te nemen, dan had men toch wel de aangevallene de gelegenheid kunnen bieden tot verweer. In de "wereld" zijn dat normale persmanieren, althans bij serieuze bladen. In de kerk is dat hlijkbaar minder in zwang.'

Wij maken hierbij de volgende kanttekeningen.

1. De brief van br. Meijer stelde in het algemeen de kwestie van het gebruik van de naam van de Gereformeerde Kerken aan de orde. Hij concentreerde zich in de concretisering van zijn zorg en kritiek op de wijze waarop in het ND zeer frequent de toevoeging (vrijg.) wordt gehanteerd. Door onze redactie is dit ingezonden stuk niet gelezen en geplaatst als een 'aanklacht' waarin speciaal het ND eens flink op de korrel werd genomen, maar als een terecht naar alle kanten toe aandacht vragen voor de geldende naam van de kerken en een oproep om zo veel mogelijk die naam niet door toevoegsels te verbasteren.

2. De brief van J. Meijer was niet zo maar een emotionele kreet in een aanklagende sfeer, maar stelde op een ons inziens waardige wijze een relevant punt aan de orde. De schrijver documenteerde en argumenteerde zijn mening en was het daarom waard ook door anderen gehoord te worden.

Men kan vraagtekens zetten bij sommige passages uit het stuk van br. Meijer, zoals bij die over de bindende kracht van synodebesluiten voor dagbladredacteurs en over het 'gebruiken' van een dagblad om de geesten te beïnvloeden. Maar als geheel achtten wij de bijdrage als een 'stem uit de kerken' het opnemen waard.

3. Men moet zich reacties als die van br. Meijer kunnen voorstellen. Jarenlang was 'vrijgemaakt' een benaming met een minder gunstige bijklank. We werden er in de kerkelijke wereld mee in een bepaalde hoek gezet. En tot op de dag van vandaag functioneert bijvoorbeeld in recensies in allerlei persorganen buiten onze kring de me-

dedeling dat de auteur van een boekje 'vrijgemaakt' is vaak nog als een etiketje om de beperkte betekenis van een publikatie te accentueren.

In onze opvoeding en catechese hebben wij evenwel sinds jaar en dag de boodschap meegekregen: 'jongens, wij zijn gereformeerd en niets anders!' En we lieten ons de bijnaam 'vrijgemaakt' niet graag aanleunen. Dat zit er bij het gros van 'onze mensen' nog diep in. Dan moet men zich toch kunnen voorstellen, dat het mensen wat irriteert als nu de laatste jaren in eigen kring op grote schaal het spraakgebruik verandert.

Dat je naar buiten toe de toevoeging 'vrijgemaakt' dikwijls nodig hebt, is buiten kijf. Maar daar gaat het ook niet om. Het gaat om de vraag, of we in *eigen* kring, in bladen, brieven, boeken enzovoorts niet wat meer zouden moeten hechten aan juist de naam 'gereformeerd' zonder toevoegingen.

Dat is geen halszaak. Maar hier liggen, dunkt me, meer reële gevoeligheden dan J.P. de Vries lijkt te beseffen. En het voorbeeld dat het ND in dezen geeft is gebleken van veel meer invloed te zijn dan je zou denken. Wat dat betreft wilde *De Reformatie* ook de hand in eigen boezem steken en zich de opmerkingen van broeder Meijer aantrekken.

4. Het betoog van br. Meijer is heel typerend voor het verwachtingspatroon dat onwillekeurig nog steeds bij veel ND-lezers aanwezig is. Voor hen zijn jaar in jaar uit de Gereformeerde Kerken en het ND onlosmakelijk met elkaar verbonden geweest. En het ND heeft zelf ook steeds zó geopereerd. Zo komt het dat men vandaag nog dikwijls het spraakgebruik van het ND zonder meer in het verlengde wil zien liggen van synode-besluiten en van het werk van ouders en catecheten.

Als ik het goed begrijp, wil drs. J.P. de Vries voortaan aan ouders en catecheten overlaten wat vroeger *me* door het ND werd behartigd. Maar als je zo anno 1992 de oude koppeling van kerk en krant verbreekt, kun je het dan je lezers kwalijk nemen, dat ze die bocht niet zo gauw kunnen meemaken en toch nog helemaal vanuit de oude optiek op de inhoud van de krant reageren? Moeten we voor zulke kortsluitingen bij de omschakeling niet liever *hebben* dan er boos op te reageren?

Trouwens, waarom staat nu uitgerekend vanaf het nummer van 8 september jl. in de rubriek 'Beroepen' op pagina 2 van het ND voor het eerst ook '{vrijg.}' achter de naam 'Gereformeerde Kerken'? Is dat niet in strijd met wat eerder door dezelfde hoofdredacteur werd verdedigd? En is het moment voor deze verandering niet onverstan-

5. Maar moet kritiek als die van Meijer op o.a. het ND niet eerst bij het ND worden neergelegd, vóórdat die via *De Reformatie* of een ander kanaal publiek gemaakt wordt?"

Wij zien niet in, waarom je elkaar onder zo'n claim zou moeten leggen. In de eerste plaats was het totaal van Meijers 'Ingezonden' tegen een algemeen voorkomend verschijnsel gericht en had het niet het karakter van een specifieke 'aanklacht' tegen het ND. Bovendien mag datgene wat in een krant publiek geschreven wordt, toch ook onderwerp van kritische bespreking in andere bladen zijn? Waar blijven we als we voor alle persdiscussies een soort procedure à la Mattheus 18 moeten gaan hanteren? Is het wel reëel en binnen de proporties om hier direct te klagen over verkeerde 'persmanieren', waarin de 'serieuze bladen' in de 'wereld' mensen in de kerk zelfs ten voorbeeld zouden kunnen zijn?

6. Doet de hoofdredacteur van het ND nu tegenover *De Reformatie* niet precies hetzelfde wat hij J. Meijer en *De Reformatie* verwijt? Hij wijdt nogal wat woorden aan de onduidelijkheid rond de vraag, wie J. Meijer is, veroorzaakt door het per abuis wegvallen van de plaatsnaam Baarn.

Maar met één telefoontje naar de eindredacteur of de redactie-assistent van *De Reformatie* had Rijk daarover méér opheldering kunnen krijgen dan met zijn zoekactie in het ND-archief. Dan had hij vervolgens met de bewuste broeder persoonlijk de zaak kunnen opnemen. Wellicht was dan een flink stuk van de nogal geïrriteerde reactie in 'Open Brief'-vorm niet nodig geweest. En hadden de ND-lezer!, die J. Meijer heten niet onverhoeds deze negatieve publiciteit gekregen.

Bovendien, waarom zette drs. De Vries nu zijn kritiek op *De Reformatie* zonder meer in het ND van 8 september? Waarom nam hij niet eerst – als dat de juiste persmanieren zijn – even contact op met de verantwoordelijke redacteurs van *De Reformatie* om te horen, hoe ze ertoe kwamen het 'Ingezonden' op te nemen? Mag *De Reformatie* dan wel zonder overleg en gelegenheid tot verweer bekritiseerd worden in de kolommen van een ander blad? We kunnen voorlopig nog niet inzien dat we hierin verkeerd gehandeld hebben.

7. Voor wat ons betreft achten we hier de goede persmanieren niet in geding. Het spijt ons uiteraard wel dat een te goeder trouw opgenomen 'Ingezonden' in Barneveld zulke negatieve gevoelens en een wat bittere reactie opriep. We hopen ons te blijven inspannen voor een goede verhouding tussen *De Reformatie* en het *Nederlands Dagblad*.

Namens de kernredactie,

M. te Velde

Wereldraad van Kerken: eenheid van kerken en solidariteit met de wereld?

In het rooms-katholieke *De Bazuin* van 4 september doet Sipke Draisma verslag van een gesprek met de nieuwe secretaris-generaal van de Wereldraad van Kerken. Dat is de Duitse theoloog *Konrad Raiser*, die enige weken geleden de Uruguayaan *Emilio Castro* opvolgde.

Raiser werkte, zo vertelt Draisma, al bij de Wereldraad van 1969 tot 1983, eerst als studietsecretaris en daarna tien jaar als plaatsvervangend secretaris-generaal. Hij was verantwoordelijk voor de assemblees in *Nairobi* (1975) en *Vancouver* (1983). Verder speelde hij een belangrijke rol op de conferenties van de Wereldraad in het kader van het *conciliair proces* voor gerechtigheid, vrede en heilheid van de schepping in *Bazel* (1989) en *Seoul* (1990). Zijn opvattingen worden als volgt geportretteerd:

'De Wereldraad van Kerken is de vrucht en de erfgenaam van eenheid en vernieuwing van de kerken. Die eenheid krijgt gestalte in de verkondiging van het geloof én in daadwerkelijke solidariteit. Terwijl in het verleden soms op één van die elementen de nadruk werd gelegd is de taak van de Wereldraad ondeelbaar. Daarom zie ik het als mijn opdracht om de eenheid en de samenhang binnen de oecumenische beweging te bewaren met respect voor de wijze waarop die eenheid in het verleden gestalte is gegeven.'

Met deze woorden oogstte dr. *Konrad Raiser*, lutheraan, hoogleraar systematische theologie en oecumene in het Duitse Bochum, een lang applaus van de 150 leden van het Centraal Comité (het parlement) van de Wereldraad van Kerken die hem even tevoren hadden gekozen tot hun nieuwe leidsman. In zijn eerste toespraak legde Raiser meteen de vinger op een zere plek: moet de Wereldraad in de toekomst een meer politieke koers varen en het accent leggen op allerlei maatschappelijke vragen of moet er juist meer aandacht zijn voor zaken als verkondiging en zending binnen en buiten de lidkerken?

Van Raisers voorganger, de Uruguayaanse theoloog dr. *Emilio Castro*, werd zeven jaar geleden verwacht dat hij meer de nadruk zou gaan leggen op evangelisatie en zending zodat ook de zogeheten evangelische christenen belangstelling zouden krijgen voor de in hun ogen gepolariseerde Wereldraad. Maar het was juist Castro die verzeild raakte in een politiek probleem, namelijk de houding van de Wereldraad ten opzichte van vroegere communistische regeringen in Oost-Europa en dan met name tegenover de vroegere Roemeense dictator Ceausescu.

Castro heeft nooit ruitelijk willen toegeven dat de Wereldraad de collaborerende Roemeense-orthodoxe kerk de hand boven het hoofd heeft gehouden. Vorige week nog reageerde hij bijzonder gepikeerd op het Nederlandse delegatielid Aukje Westra. Toen ze namens de synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland opnieuw om een onderzoek vroeg over de toenmalige onheldere gang van zaken. Castro antwoordde dat de Nederlandse kerken zo'n onderzoek zelf maar moesten uitvoeren en betalen maar dat hij er niet aan wilde beginnen.

Bestuurlijke ervaring

De verschillende opvattingen over de koers die de Wereldraad in de toekomst moet varen bepaalden in zekere mate de voorkeur van de lidkerken voor één van beide kandidaten. Van Rai-

ser was bekend dat hij de maatschappelijke taak van de Wereldraad hoog in zijn vaandel voerde.
(...)

Praktische gestalte

Raiser maakte in zijn eerste toespraak meteen bekend waar hij met de Wereldraad naar toe wil. Hij noemde enkele punten die voor hem de kern van de Wereldraad vormen. Ten eerste ziet hij, zoals eerder gezegd, de Wereldraad als de vrucht en de erfgenaam van de eenheid en vernieuwing van de kerken. Maar vervolgens vindt hij dat deze visie niet louter een idee moet zijn maar in de praktijk gestalte moet krijgen.

Raiser: 'De taak van de Wereldraad moet vertaald worden in concrete zaken in specifieke historische omstandigheden. Ik geloof dat dit even hard nodig is als vroeger. De huidige ontwikkelingen in de oecumene en in de kerken afzonderlijk dagen ons uit. Daarom voel ik me verplicht om ontwikkelingen voort te zetten als het conciliair proces, de oecumenische verklaring over het delen van natuurlijke goederen en de oecumenische verklaring over missie en evangelisatie. Want het hart van deze inspanningen van de Wereldraad is de belofte van de volheid van het leven voor elk schepsel.'

Hiermee maakte Raiser ondubbelzinnig duidelijk dat wat hem betreft de inspanning van de Wereldraad voor de eenheid van de kerken niet ten koste mag gaan van sociale en politieke activiteiten. Van de orthodoxe en andere behoudende lidkerken is bekend, dat ze vinden dat de Wereldraad zich vooral in de eenheid van de kerken herin moet houden.

De nieuwe secretaris-generaal deinsde er niet voor terug om in zijn toespraak de nodige kritiek en zelfkritiek te uiten. 'De Wereldraad is de uitdrukking van het feit dat na donkere eeuwen van bittere verdeeldheid en defensief confessionalisme de kerken hun oecumenische opdracht verstaan hebben. Het is dus zaak om de relaties tussen de kerken onderling te versterken. Maar de Wereldraad is meer dan een service-instituut voor interkerkelijke relaties. Het is de unieke rol van de Wereldraad om de oecumenische opdracht levend te houden die elke institutionele expressie overstijgt. Ik wil proberen om de kerken weer te bevrijden van een teveel aan institutionele en structurele vooringenomenheid, ook al is die misschien een zekere tijd nodig geweest, zodat de Wereldraad opnieuw een bron van inspiratie kan worden. Niet door kant en klare oplossingen aan te bieden voor allerlei problemen maar vooral door de juiste vragen te stellen.
(...)

Conciliair proces

Met de verkiezing van Raiser wordt verwacht dat het conciliair proces voor vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping weer nieuw leven wordt ingeblazen. Het leek erop dat het afgelopen jaar de belangstelling ervoor binnen de Wereldraad enigszins was afgenomen. Verschillende afgevaardigden van het Centraal Comité pleitten er vorige week in Genève nog voor om het conciliair proces als apart aandachtsveld te verlaten en te integreren binnen andere aandachtsvelden van de Wereldraad. Onder Raiser zal dat evenwel niet snel gebeuren want hij is een van de initiatiefnemers en drijvende krachten achter het conciliair proces.

Hij is bovendien van mening dat in dit verband de Wereldraad meer moet samenwerken met basisgroepen. Want zonder het engagement van deze groepen, waarin de actiefste christenen samenwerken, kan volgens hem geen kerk leven

G.J. van Middelkoop

De uitgever van o.a. De Reformatie, het Handboek, de R.B.-serie en Pastoraal Perspectief zoekt een

Uitgeversassistent(e)

Func-tie-eisen

Zijn/haar werkzaamheden zullen voornamelijk bestaan uit:

- kopijvoorbereiding
- redactie en correctie
- promotie
- administratie
- advertentie-werving

We denken aan een zakelijk ingesteld persoon van MBO-niveau, die thuis is in Gereformeerd Nederland, een uitstekende taalvaardigheid bezit en oog heeft voor vormgeving.

Leeftijd tot 25 jaar,

Personen die bekend zijn met het boekenvak en tekstverwerking hebben de voorkeur.

We bieden veelzijdig werk binnen een klein team, een 36-urige werkweek en salaris/arbeidsvoorwaarden volgens de Grafische CAO,

Informatie/sollicitatie

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de heer J.M. Smi't, directeur, Uw schriftelijke sollicitatie kunt u vóór 25 september a.s. richten aan de directie.

Oosterbaan & Le Cointre b.v.

drukkers uitgevers

Westwal 45, Postbus 25
4460 AA Goes. tel 01100-27555

Beroepen: te Den Ham: K. Harmanny te Monster; te Dronten (sectie Noord); T. Wendt te Bunschoten-Oost; te Langeslag: P.M. van der Horst te Barendrecht; te Barneveld: J. Kruidhof te Arnhem.

Aangenomen naar: Bergentheim: E. Meijer te Enumatil.

Bedankt: voor Emmeloord: A. van Houdt te Enschede-Noord; voor Nieuwegein: R. Timmerman te Assen.

JUBILEUM

Donderdag 10 september jl. vierde ds. H.J. Begemann zijn 25-jarig ambtsjubileum. Ds. Begemann werd in 1936 te Bandung (Indonesië) geboren. Hij bezocht het christelijk lyceum in Alphen a/d Rijn en studeerde aan de Theologische Universiteit te Kampen. Ds. Begemann deed in 1967 intrede in Drogeham, vertrok vandaar in 1971 naar Assen, waaraan hij tot 1978 verbonden bleef. In dat jaar vertrok hij naar Bunschoten om in 1983 naar Zuidhorn te vertrekken. Sinds 1991 dient hij de gemeente te De Bilt-Bilthoven.

BEVESTIGING EN INTREDE

Ds. M. de Meij te Creil en Nagele heeft 13 september jl. intrede gedaan in Daarlerveen. In de morgendienst is hij bevestigd door ds. H. Knigge. De intrede vond plaats in de middagdienst. Zijn nieuwe adres is: Kerkstraat 2, 7687 AA, ☎ (05498) 42637.

Ds. J.W. Roosenbrand heeft 13 september jl. intrede gedaan in Putten. De bevestiging vond plaats in de morgendienst door ds. H.E. Nieuwenhuis. In de middagdienst vond de intrede plaats. Het nieuwe adres van ds. Roosenbrand is: Engweg 53, 3882 AK, ☎ (03418) 54884.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

***s-Gravenhage-West** * *Scriba*: K. Dijk, Celsiusstraat 55, 2562 TB, ☎ (070) 4354789.

Veendam * *Scriba*: P.M. van Delden, Burg. Bosscherstraat 30, 9641 NH, ☎ (05987) 14134; *Koster*: J. Medema, Oude Bos 30, 9641 HZ, ☎ (05987) 16211.

Vlissingen * *Scriba*: M. Klompélaan 11, 4385 JL, ☎ (01184) 71324; *Diaconie*: M.C. van Bloois, Middelburgsestraat 20, 4371 ES Koudekerke, ☎ (01185) 2564; *Evangelisatiecommissie*: B. Slump-Knol, Spaarnestraat 92, 4388 TM Oost-Souburg, ☎ (01185) 60535.

Het gironummer van ds. P.R. Baas is 4432468.

PERSBERICHT (I)

VGK-cursus voor (aankomende) organisten

Regelmatig krijgt de Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten (VGK) verzoeken een cursus te organiseren, waarin organisten elementaire informatie geboden wordt die direct gebruikt kan worden in de zondagse praktijk. De VGK heeft een dergelijke cursus opgezet. De

cursus zal gehouden worden in de buurt van kerkelijke gemeenten, waar minimaal zes cursisten zijn. De VGK komt dus naar u toe deze winter.

In de cursus komen onderwerpen aan de orde als:

- welke bundels met koraalzettingen en voorspelen zijn er te koop?
- wat doe je met het begeleiden van onbekende melodieën?
- het tempo van gezangen.
- wat voor registers tref je zoal aan op het orgel en hoe gebruik je ze?
- de orden van dienst (Middelburg 1933 en Kampen 1975), de functie van het lied daarin en welke consequenties dit voor de voorspelen heeft.

Bij diverse onderwerpen (bijv. de koraalbundels) zal de docent veel voorbeelden op het orgel laten horen. De cursus zal twee zaterdagen duren en wordt gegeven door terzake kundige personen. Uiteraard zijn ook aankomende organisten welkom, evenals organisten die d.m.v. de cursus hun kennis willen opfrissen of gewoon geïnteresseerd zijn.

De kosten bedragen f 50,- per persoon. Voor verdere vragen, aanmeldingen (voor 15 november 1992) kunt u zich richten tot:

M. den Otter, Noordelijke Esweg 96, 7558 MG Hengelo, ☎ (074) 775547.

Drs. J. Smelik, Akkerend 39, 9801 JR Zuidhorn, ☎ (05940) 7140.

PERSBERICHT (2)

Op vrijdag 18 september 1992 verscheen het nieuwe blad *Wegwijs* van de *Bond van Verenigingen van Gereformeerde Vrouwen* en de *Bond van Gereformeerde Bijbelstudieverenigingen* (v/h Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde grondslag).

Leden van de aangesloten verenigingen ontvangen het blad gratis. Particuliere abonnementen kunnen worden opgegeven via de administratie van de Bijbelstudiebond: p/a mevr. J. Rinn-Faas, Zuidsingel 40, 4571 HP Axel, ☎ (01155) 1286.

R. Boetje-Vlot
C. Hoksbergen

* Als regel horen die adres-gegevens in deze rubriek thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.

* Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, examina en preekconsenten, particuliere en generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen kan worden ingestuurd (geen verslagen!).

* De redactie van de rubriek behoudt i.v.m. beschikbare ruimte zich het recht voor, informatie in te korten of niet op te nemen.

* Gegevens dienen uitsluitend *schriftelijk* opgegeven te worden: De Reformatie, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25, 4460 AA GOES. *Per fax* is ook mogelijk: (01100) 16492.

* In het algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons binnen is, staat afgedrukt in De Reformatie van de daaropvolgende week.